

בית המשפט המחוזי בחיפה בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

עמ"ש 22617-09-19

לפני הרכב כבוד השופטים:

סארי ג'יוסי [אב"ד]

עפרה ורבנר

אברהים בולוס

המעוררות

א' ש'

ב' ש'

ע"י ב"כ עוה"ד א' אמר ו-א' רונן

נגד

המשיב

ב' ש'

ע"י ב"כ עוה"ד ח' רופא

ערעור על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה בקריות (כב' השופטת שירי היימן) מיום 22/8/19 בתמ"ש 3649-12-15 [פורסם בנבו]

ספרות:

אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי (נבו, סיגא,)
דניאל פרידמן ונילי כהן חוזים
אריאל פורת הגנת אשם תורם בדיני חוזים (תשנ"ז)
שחר ליפשיץ השיתוף הזוגי (נבו, תשס"א)
אהרן ברק פרשנות תכליתית במשפט (כרך ב - תשס"ג)

חקיקה שאוזכרה:

חוק המתנה, תשכ"ח-1968: סע' 5, 25(ב)
חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973: סע' 25, 26, 34
חוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א-1961
כללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), תשמ"ו-1986
חוק הפרשנות, תשמ"א-1981
פקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971

מיני-רציו:

* לא ניתן להפריד הסכמי גירושין לחלקים, הואיל והסכמים אלו דנים במכלול הבעיות המורכבות, שיש להסדירן בעת פירוק התא-המשפחתי. התחייבות המערער בהסכם הגירושין, לדאוג לצרכי התובעות כפי שהורגלו וכפי שקיבלו אחיותיהן, היא התחייבות מפורשת ובנסיבות דנן מדובר בתשלום שכר-לימוד אוניברסיטאי ותמיכה כספית במהלך תקופה זו.

* משפחה – הסכם גירושין – פרשנותו

ערעור על פסק-דינו של בית המשפט לענייני משפחה אשר במסגרתו נדחה חלקה-הארי של תביעתן הכספית של המערערות, אחיות תאומות, כנגד אביהן, המשיב, מכוח התחייבויותיו בהסכם הגירושין שנחתם בינו לבין אמן.

בית המשפט המחוזי קיבל את הערעור בחלקו ופסק:

הסכמים יש לכבד, בייחוד עת עוסקים אנו בהסכם גירושין, אשר עבר את עיניה הבוחנות של הערכאה השיפוטית עובר למתן תוקף של פסק-דין. המערער לא נקט באף לא אחת מן הדרכים שמאפשר לו החוק על-מנת להלין על ההסכם. אין לקבל את טענות המשיב, לפיהן המערערות אינן צד להסכם, הואיל והן היו בגירות עת נחתם ההסכם, ולא ייפו את כוחה של אימן להתחייב בשמן.

הסכמות אליהן הגיעו הצדדים בהסכמי גירושין, שלובות זו בזו ויש לקוראן כמקשה אחת. לא ניתן להפריד הסכמי גירושין לחלקים, הואיל והסכמים אלו דנים במכלול הבעיות המורכבות, שיש להסדירן בעת פירוק התא-המשפחתי. במקרה זה, הסכם הגירושין עליו חתמו ההורים הוא הסכם מחייב שהוראותיו השונות, לרבות אלו הקשורות במערערות, שלובות זו בזו, ואינן ניתנות להפרדה. התחייבות המערער לדאוג לצרכי התובעות כפי שהורגלו וכפי שקיבלו אחיותיהן, היא התחייבות מפורשת ועל בית המשפט לצוק לתוכה תוכן על-בסיס עקרונות של הגינות וסבירות, כשכל אלו מותאמים למטרות הסכם הגירושין. בענייננו, מדובר בתשלום שכר-לימוד אוניברסיטאי למשך 3 שנים, וכן תמיכה כספית במהלך תקופה זו בסכום של 500 ₪, כפי שקיבלו האחיות הגדולות. בנסיבות הקונקרטיות של המקרה שבפנינו לא יהיה זה נכון להחיל את דוקטרינת האשם התורם ביחסים שבין הורים וילדים, הואיל ולמעשה היו אלו מעשיו של המשיב, בעטיין נאלצו המערערות לעזוב את ביתן.

פסק דין

השופט ס' ג'יוסי [אב"ד]:

1. בפנינו ערעור על פסק-דינו של בית המשפט לענייני משפחה בקריות (כב' השופטת ש. היימן) בתמ"ש 28321-04-16 [פורסם בנבו] מיום 23.07.2019, אשר במסגרתו נדחה חלקה-הארי של תביעתן הכספית של המערערות, אחיות תאומות, כנגד אביהן, המשיב, מכוח התחייבויותיו בהסכם הגירושין שנחתם בינו לבין אמן, גב' מ' (להלן: "מ") ביום 15.01.2015.

הנסיבות הצריכות לעניין

2. המשיב ומ' נישאו בתאריך 00.00.1978, ומן הנישואין הללו נולדו ארבע בנותיהם: ג' ילידת 0000 ו-ד' ילידת 0000 (להלן: "האחיות הגדולות"), והמערערות מס' 1 ומס' 2, א' ו-ב' (להלן: "המערערות") תאומות ילידות 00.00.1995.

המשיב ומ' התגרשו ביום 08.03.2015, וביום זה אף ניתן תוקף של פסק-דין להסכם הגירושין עליו חתמו הצדדים ביום 15.01.2015 (להלן: "ההסכם"), על-ידי בית הדין הרבני בחיפה.

במועד הגירושין, האחיות הגדולות, -----, כבר התגוררו מחוץ לבית הוריהן, ושתי המערערות היו בנות 20 ובמהלך שירותן הצבאי.

3. לטענת המערערות, לא קיים המשיב את התחייבויותיו כלפיהן בהתאם לסעיף מס' 3 להסכם הגירושין, אשר כותרתו, "אחזקת הילדים", והוא קובע כך:

"3.1.2 הבנות הגדולות הן בגירות וגרות בדירות משלהן.

3.2 מוסכם בזאת על הצדדים כי התאומות בנות ה – 20 וביום חתימת ההסכם משרתות כחיילות בצה"ל תשארנה בביתם בכפר ג' כל עוד ירצו בכך עד יום חתונתם.

3.3 הבעל מתחייב בזה להמשיך לדאוג במסירות לכל צרכיהן כפי שהיו רגילות עד לחתימה על הסכם זה וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות".

עוד נטען, כי המשיב הונה את אמן בעת החתימה על הסכם הגירושין, שעה שהתחייב לדאוג, ולהבטיח עבורן רמת חיים זהה לזו שזכו לה אחיותיהן הגדולות, וכל זאת על-מנת לקבל גט. אולם לאחר קבלת הגט, כך נטען, מירר הוא את חייהן, התנהג כלפיהן באלימות מילולית, הוציא אותן מביתן כשהן חסרות-כל, מנע מהן גישה לחפציהן האישיים, ואף הפיץ שקרים אודותיהן.

לטענתו, נקט המשיב אלימות כלפי אמן, כלפי אחיותיהן הגדולות, ואף כלפיהן. לאחר גירושיו ההורים שהו המערערות רוב הזמן, כך לטענתו, מחוץ לבית נוכח שירותן הצבאי, אך עת הגיעו לסופי-שבוע היו מגיעות לבית ללא אוכל, והמשיב בקושי היה מחליף איתן מילה, לאור האמור, נטען, כי אחת מן המערערות נהגה לערוך קניות. לעיתים היה המשיב נותן להן כסף לקניות, אולם עת לא היה עושה כן, היו נותרות המערערות ללא אוכל או נוסעות לבית אימן בנהריה.

עוד ובנוסף נטען, כי נודע למערערות על נישואיו השניים של אביהן, רק עת הבחינו בטבעת על אצבעו, וכאשר אחת מן המערערות העירה לו, כי מדובר בהתנהגות פוגענית, החליט המשיב להטיל עליה איסור וכללים חדשים. לטענתו חייב אותן המשיב להיות בקשר יומיומי עם אשתו החדשה, אשר עברה להתגורר איתם, יחד עם בנה.

לטענתו, התקין המשיב מצלמות מחוץ לבית ללא ידיעתו, והדבר התגלה להן, רק כאשר ביקש מהן לבצע מטלות בבית ומשאלו לא התבצעו, הרים המשיב על המערערות את קולו. עוד נטען, כי בשלב מסוים החליף המשיב את המנעולים לדלת הבית, והמערערות יכלו להיכנס לבית רק בתיאום מראש וקבלת אישור מן המשיב.

עוד נטען, כי המשיב השאיר את אחת מן המערערות ללא מכשיר טלפון, ובהמשך, הכריח אותה לחתום על העברת בעלות במכשיר, חייב אותה לשלם עבור שדרוג הטלפון וגרם במו ידיו לחוב הכספי שנוצר לחברת הסלולר. לעומת זאת, במהלך חיי הנישואין, כך נטען, נהנו האחיות הגדולות מרווחה כלכלית, עת המשיב קנה לכל אחת מהן רכב, הפקיד להן סך חודשי של 1,000 ₪, מימן להן תואר ראשון, קנה להן מכשיר סלולרי, ומימן עבורן ביטוחי בריאות, וטיול לחו"ל אחרי שירותן הצבאי.

לפיכך, נטען, על המשיב לפצותן בסך של 578,240 סכום הכולל: דמי-כיס בסך של 1,000 ₪ לחודש לכל אחת מן המערערות מאז שירותן הצבאי ובמשך 6 שנים עד לסיום לימודי תואר ראשון, רכב לכל אחת מהן, בעלות של 50,000 ₪, טיול לחו"ל בעלות של 30,000 ₪, תואר ראשון לכל אחת מן המערערות, בעלות של 35,000 ₪, וכן ביטוחי בריאות, טלפון נייד, טיפולי שיניים ואופטיקה, מזון, ריהוט וחפצים אישיים.

4. מנגד טען המשיב, כי המערערות ואימן מנסות לנקום בו, הואיל והוא נישא שוב. המערערות, כך נטען, החלו לשמש כגיס חמישי בביתו, והזדהו לחלוטין עם אמן, ולא בכדי אירעו כל האירועים המתוארים על-ידן החל מיום 01.04.2015, שכן זהו המועד בו הבינה מ', כי מערכת היחסים בינה לבין המשיב הסתיימה סופית.

נטען, כי המערערות היו כלי למניפולציה בידיה של אימן, ומשכך, כל פעולותיו של המשיב לרבות, התקנת המצלמות, החלפת המנעולים והדרישה לפיה הגעת המערערות לביתו תיעשה בתיאום עמו, נעשו רק כתגובה למניפולציות, ועל-מנת להגן על עצמו.

עוד נטען, כי הבנות עזבו את הבית בו התגוררו עם המשיב, הואיל ולא רצו לשהות בבית יחד עם זוגתו של המשיב. בניגוד לטענתן של המערערות, כך נטען, הסכם הגירושין הותיר את אימן עם כספים רבים, מיטלטלין, רכב, והמשיב אף שילם לאמן דמי שכירות.

עוד ובנוסף נטען, כי המערערות כלל אינן צד להסכם הגירושין ואינן יכולות לתבוע מכוחו, הואיל והן כבר היו בגירות במועד החתימה על ההסכם, ולא הסמיכו את אמן, באמצעות ייפוי-כוח כמתבקש, לחתום או להתחייב בשמן. הואיל והמערערות ידעו שעליהן להוכיח קיומו של ייפוי-כוח, כך אליבא דמשיב, הן הצהירו, כי חתמו על ייפוי-כוח, אולם ייפוי-כוח לא הוגש לבית המשפט, וממילא לא נחתם.

המשיב טען, כי יש למחוק את התביעה על הסף בשל היעדר עילה, וכי בענייננו, אין מדובר בחוזה לטובת צד ג'. בחוזה לטובת צד ג', כך נטען, קיימת זכות למוטב לתבוע את מי שהתחייב בחוזה לקיום החיוב, ועל המוטב מוטל הנטל להוכיח, כי הצדדים התכוונו להקנות לו זכות תביעה. אין זה סביר לטענת המשיב, כי הוא העניק למערערות, באמצעות ההסכם, זכות משפטית לתבוע אותו, ואין זה סביר שהורים יעניקו לילדיהם זכות תביעה לתבוע אותם על מתנה שהתכוונו להעניק להם.

עוד נטען, כי גם אם תיקבע תחולתו של [סעיף 5 לחוק המתנה](#) על חוזה לטובת צד ג', הרי שכל עוד מקבל המתנה לא שינה מצבו לרעה בהסתמך על ההתחייבות להעניק לו מתנה, רשאי נותן המתנה לחזור בו מהתחייבותו לתת מתנה, כך גם במקרה בו מקבל המתנה התנהג באופן מחפיר כלפי נותן המתנה. בענייננו, כך נטען, אין חולק, כי המערערת התנהגו באופן מחפיר כלפי המשיב, ועל-כן זכאי הוא לחזור בו מן ההתחייבות לתת מתנה.

עוד ובנוסף נטען, כי סעיף 3 להסכם הגירושין, שבגיני הוגשה תביעתן של המערערות, היה בגדר הצהרה לא מחייבת, הואיל ולו היה הסעיף בגדר של הוראה מחייבת או התחייבות כספית הרי הצדדים היו מפרטים בהסכם את גובה ההתחייבות ומפרטים מועדי קיום, סכומים, באופן שניתן יהיה לאכוף אותו. מדובר בהצהרה בלבד של כל הורה הרוצה לדאוג לילדיו במסגרת יחסים שבין הורים וילדים, כך נטען, ויחסים אלו אינם מתקיימים כלל בין המערערות לבין אביהן המשיב, נוכח התנהגותן המחפירה כלפיו.

לטענת המשיב, המערערות הן בגירות, יכולות לעבוד לפרנסתן, ואין הוא מחויב לתמוך בהן כלכלית. חובתו כלפי הבנות, כך נטען, הסתיימה עת השתחררו משירותן הצבאי. ההסכם נחתם כאשר המערערות היו במהלך שירותן הצבאי, גובה מזונותיהן לא נקבע, והמשיב דאג להן עד לסיום שירותן. עוד נטען, כי בהתאם להסכם הגירושין היה על המשיב לדאוג למערערות כל עוד גרו איתו, אולם משבחרו הן לעזוב את ביתו, ולהתגורר עם אימן, הוא אינו מחויב עוד לדאוג להן.

לבסוף נטען, כי משמעות קבלת תביעתן של המערערות, היא, כי הוא מחויב לכלכלן עד סוף ימי חייהן, ללא תלות במצבו הכלכלי, בהתנהגותן, בשינוי נסיבות ובמצבן הכלכלי, וברי, כי פרשנות זו מנותקת מן המציאות, ומנוגדת לתקנת הציבור או לכל היבט מוסרי, מקל וחומר שעה שהמשיב משתכר כ-6,750 ש"ח ברוטו לחודש, גר בדירה קטנה בשכירות, מכר את הרכב בו נסעה אשתו ומשלם הלוואה בסך 200,000 ₪.

פסק הדין קמא

5. בפסק-דינו של בית משפט קמא מיום 23.07.2019 (להלן: "**פסק-הדין**") נקבע, כי על-מנת לקבוע האם הסכם הגירושין מהווה הסכם לטובת צד ג', בענייננו המערערות, יש לפרש את כוונת הצדדים להסכם ולבחון האם התכוונו המשיב ומ' להעניק למערערות זכות תביעה בהתאם להסכם, והדגיש, כי על כוונת הצדדים יש ללמוד מלשונו של ההסכם ומנסיבות חתימתו.

עוד נקבע, כי סעיף מס' 3 להסכם הגירושין מורכב משני חלקים: הראשון, מהווה הסכמה משותפת של שני ההורים, כי המערערות, בנות ה-20, אשר שירתו באותה עת כחיילות בצה"ל תשארנה בביתן בכפר ג' (להלן: "הבית") כל עוד תרצנה בכך עד יום חתונתם. התחייבות זו, כך נקבע, יש לקרוא כחלק מן ההסכם כולו, לרבות הסכמת הצדדים, לפיה המשיב יישאר לגור בבית הצדדים ביישוב כפר ג', יישא במלוא תשלומי המשכנתא ואחזקת הבית, וכן ישלם את דמי השכירות של הדירה אליה תעבור האשה.

התחייבות זו, על-פי קביעת בית משפט קמא, יש לקרוא בד-בבד עם מנגנון פירוק השיתוף שנקבע בסעיף מס' 4 להסכם הגירושין, ולפיו עם פירוק השיתוף בבית תמה התחייבותם המשותפת של הצדדים כלפי המערערות באשר למגורים בבית.

בית משפט קמא הדגיש, כאמור כבר לעיל, כי הגם שהצדדים התחייבו בבירור כלפי המערערות לאפשר להן לגור בבית כל עוד תרצנה בכך, או עד יום חתונתן, נקבע גם מנגנון לפירוק השיתוף בבית. עובדה זו הובילה את בית משפט קמא למסקנה, לפיה כל עוד הזכויות בבית משותפות למשיב ולמ', התחייבותם כלפי המערערות עומדת בתוקפה, הואיל והם התכוונו להעניק למערערות זכות לתבוע מהם קיום מחויבות זו, אולם, עם פירוק השיתוף בבית פגה מחויבות זו.

בחלקו השני של הסעיף התחייב המשיב **"להמשיך לדאוג במסירות לכל צרכיהן כפי שהיו רגילות עד לחתימה על הסכם זה וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות."** בית משפט קמא קבע, כי מדובר בהצהרת כוונות כללית, בלתי מפורטת שאין מועד לסיומה, אשר ניתנה מבלי שהצדדים התכוונו להעניק למערערות זכות תביעה המבוססת עליה, וזאת גם נוכח הנקיטה במילה "במסירות", אשר מעידה על הצהרת כוונות.

נקבע, כי אין מקור חוקי לחייב הורה לדאוג לילדיו מעבר לתקופת שירות החובה בצה"ל, לו רצו המשיב ומ' לבסס חובה זו כחובה המעניקה זכות תביעה למערערות היה עליהם לפרט את היקף החובה באופן מדויק ולהגדיר את כוונתם. נקיטה בלשון "כפי שהיו רגילות וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות", כך נקבע, היא הצהרה כללית בלבד, בעיקר, נוכח העדויות לפיהן התמיכה בבנות הייתה בהתאם לצרכיהן הייחודיים, ואמירה כללית "כמו שקיבלו הבנות הגדולות" אינה יכולה לבסס זכות חוזית ברת תביעה.

בית משפט קמא קבע נוכח התנהלות הצדדים מאז נחתם הסכם הגירושין, כי באמצע חודש אוגוסט 2015 ביטל המשיב את ההתחייבות המפורטת בסעיף מס' 3 להסכם הגירושין, עת הודיע למערערות, כי הוא לא מתכוון להמשיך לממן אותן, והחליף את מנעולי הבית באופן שמנע מן המערערות להיכנס אל הבית ובוודאי שלא להתגורר בו.

עוד נקבע, כי המתנה שהעניקו המשיב ומ' למערערות במסגרת הסכם הגירושין, שעניינה זכות מגורים בבית המשפחה בכפר ג', לרבות מתן מענה לצרכיהן של המערערות בתקופת מגוריהן בבית על-ידי המשיב, אינה התחייבות לתת מתנה אלא מתנה שהושלמה, ביום בו עזבה מ' את הבית. המערערות נשארו בבית, תוך ידיעה על זכותן האמורה, ומשכך אין המשיב יכול לחזור בו מן המתנה.

עוד ובנוסף נקבע, כי גם לו הייתה מתקבלת טענת המשיב בדבר זכות החזרה, הרי שזכות זו נתונה לשני ההורים יחד, ואין המשיב יכול לחזור בו מן ההתחייבות עצמאית ובלעדית.

בית משפט קבע, על סמך העדויות שנשמעו בפניו, וכן על-פי חילופי המסרונים בין המשיב לבין המערערות, כי שני הצדדים תרמו את חלקם להתדרדרות היחסים ביניהם עד אשר צמצמו

המערערות את שהותן בבית, והמשיב אף הוא הגבילן להשתמש רק בחלק מן הבית, החליף מנעולים, ומנע מן המערערות כניסה חופשית לבית. לפיכך נקבע, כי האחריות לביטול ההסכם והפרתו מוטלת על המשיב ועל המערערות בחלקים שווים, וכי המערערות זכאיות למחצית מן הנזקים שנגרמו להן כתוצאה מביטול החוזה.

עוד נקבע, כי נוכח הקביעה, לפיה חובתו של המשיב לקיים את הסכם הגירושין פגה עם פירוק השיתוף בדירה. זכאיות המערערות למחצית מן הנזק מושא התביעה החל מחודש אוגוסט 2015, ועד למועד פירוק השיתוף, ביום 12.1.2017, משמע, 17 חודשים. חובתו של המשיב, כך נקבע, כלפי המערערות הייתה לספק להן קורת גג ולתמוך בצרכיהן הבסיסיים בתקופה זו, לרבות בתשלומים עבור הוצאות אישיות והוצאות אחזקת הבית, אשר נקבעו על-ידי בית משפט קמא בדרך של אומדנא בסך של 1,000 ₪.

עוד ובנוסף נקבע, כי נוכח העובדה, כי המערערות לא יכלו עוד להישאר בביתו של המשיב, והן התגוררו בדירה השכורה של מ', על המשיב לשאת גם בעלות התוספת בשכר הדירה של מ' בסך של 1,000 ₪ לחודש, עבור 17 חודשים לכל אחת מהתובעות.

משמע, כך נקבע, הנזק כולו עומד על סך של 51,000 ₪, אולם הואיל ונקבע, כי האחריות להפרת החוזה והנזקים הנובעים ממנו חלה באופן שווה על שני הצדדים, על המערער לשלם לשתי המערערות יחד סך של 25,500 ₪, וסך של 12,750 ₪ לכל אחת מהן.

טענות הצדדים בערעור

6. המערערות ממאנות להשלים עם תוצאת פסק-הדין, וערעורן מונח בפנינו.

לטענתן, מ', אימן של המערערות והמשיב התגרשו לאחר שנים בהן התעלל המשיב פיזית ונפשית, באימן ובאחיותיהן הגדולות. הסכם הגירושין נחתם, כך נטען, תוך שהמשיב מאיים ומפעיל לחץ על מ', אשר הייתה חסרת-אונים, נשלטה על-ידי המשיב, וכלל לא הייתה מיוצגת על-ידי עורך-דין. הדאגה הכלכלית לבנותיה, כך אליבא דמערערות, היא שהניעה אותה לחתום על הסכם הגירושין האמור.

נטען, כי המערערות הסמיכו את מ' באמצעות ייפוי-כוח לדאוג לצרכיהן, ואכן, בסעיף מס' 3 להסכם הגירושין, התחייב המשיב לאפשר למערערות להתגורר בבית, כל עוד תחפוצנה בכך או עד ליום חתונתן. בנוסף, כך נטען, הסכים המשיב לדאוג לכל מחסורן וצרכיהן של המערערות, כפי שהיו רגילות, וכפי שעשו המשיב ומ' עם אחיותיהן הגדולות.

עוד נטען, כי במהלך חיי הנישואין של המשיב ושל מ' הם מימנו יחד את צרכי ארבע בנותיהן, לרבות תשלום דמי כיס חודשיים בסך 1,000 ₪, טיול לאחר השירות הצבאי, מימון לימודי תואר ראשון, רכב, ועוד. הבנות הגדולות, כך נטען, נהנו מכל האמור, אולם המערערות לא זכו לכך הואיל ועם חתימת ההסכם החליף המשיב את עורו. המערערות, אשר שהו במהלך השבוע בבסיסן הצבאי, שבו בסופי-שבוע לבית ריק, ללא אוכל במקרר, וללא אביהן, המשיב, אשר

היה מגיע רק ל"ביקורים" קצרים, וממעט לשוחח איתן. לפיכך, כך אליבא דמערערות, נאלצו הן לנסוע ב"טרמפים" לאימן בנהריה, ולשהות בביתה.

עוד ובנוסף נטען, כי למערערות נודע על נישואיו השניים של אביהן, המשיב, עת ראו טבעת נישואין על אצבעו, ורק אז מצא המשיב לנכון לספר להן על כך. משהעירו המערערות למשיב, כי התנהגותו קשה להן ופוגעת בהן, החליט הלה בתגובה לצמצם את שטחי מחייתן של המערערות בביתו, ולהטיל עליהן איסורים וכללים חדשים. המשיב, כך נטען, חייב את המערערות להיענות לכל דרישותיה של אשתו החדשה, ולהיות עימה בקשר יומיומי.

לטענת המערערות, עת עברו אשתו החדשה של המשיב יחד עם בנה לבית, צמצם המשיב את שטח מחייתה של המערערות מס' 1, והיא לא הייתה רשאית להסתובב בבית, למעט באותם מקומות בו התיר לה המשיב לשהות בה בשעה שאשתו החדשה של המשיב ובנה שהו בכל רחבי הבית.

עוד נטען, כי המשיב נעל חדרים וארונות בהם היו מצויים חפצים אישיים של המערערות, וכי בכל עת בה היו מבקשות המערערות להוציא את חפציהן הנעולים, היה הדבר מלווה במריבות וצעקות ואיומים של המשיב. המשיב סגר למערערות את ברזי המים, כך נטען, לא הרשה להן לנסוע ברכבו, ולא היה מרשה להן לארח חברים בבית.

עוד ובנוסף נטען, כי המשיב התקין מחוץ לבית מצלמות, ללא ידיעתן של המערערות, ואף החליף את המנעולים בבית מספר פעמים והמערערות נאלצו להיוותר לבדן מחוץ לבית ולמצוא פתרונות על-מנת שתוכלנה להיכנס לביתן. כך שבמועד מסוים, עת הגיעה המערערות מס' 2 מן הצבא לסוף-שבוע בבית, היא נאלצה להזמין פורץ על-מנת שתוכל להיכנס לביתה, ומשהמשיב, אביה, ראה את הנעשה במצלמות הוא הזמין נידת משטרה בטענה, כי פורצים לביתו.

לטענת המערערות, למחרת הארוע האמור, שלח המשיב למערערות מס' 2 מסרון, ובו הודיע לה, כי המנעולים בבית הוחלפו שוב, וכי עליה לתאם עימו את הגעתה לבית על-מנת לקבל את אישורו, תוך שהוא מתנה את המשך מגוריה בבית בכך שמי' תבטל את התביעה נגדו.

עוד נטען, כי נוכח כל האמור לעיל, מצאו המערערות את עצמן חסרות בית, חסרות כסף, ואף ללא חפציהן האישיים, שהיו נעולים בביתו של המשיב, תוך שהלה מתייחס אליהן בצורה משפילה, ואף מוציא דיבתן ביישוב בו התגוררו.

לטענתן של המערערות, לא בכדי התעקשה מ' על סעיף מס' 3 בהסכם, וזאת הואיל והיא ידעה, כי לא תוכל לתמוך כלכלית במערערות, שעה שמצבו הכלכלי של המשיב טוב. לטענתן לא ניתן להסכים עם מצב לפיו המשיב הפקיר את המערערות, הפר את הסכם הגירושין במכוון, ובמקביל אף הפר את אחריותו וחובתו המוסרית כאב.

7. מנגד, טען המשיב, כי המערערות עשו יד-אחת כנגדו עם מ' באמצעות הגשת תצהירים שקריים, מתוך רצון לנקום בו על-כך שבחר להתגרש ממ', ולהינשא לאישה אחרת, וכן מתוך מניע של בצע כסף.

נטען, כי דין הערעור להידחות על סף, מחמת היותו ערעור על קביעות עובדתיות של בית משפט קמא, אשר אין ערכאת הערעור מתערבת בהן.

עוד נטען, כי הגם שהמשיב אינו מסכים עם קביעתו של בית משפט קמא, לפיה התחייבותו בחלקו הראשון של סעיף מס' 3.2 להסכם הגירושין מהווה חוזה לטובת צד ג', אשר מאפשרת את תביעתן של המערערות, הואיל והמשיב נותר להתגורר בבית, ולפיכך היה עליו לתת למערערות את זכות המגורים, יש צדק בקביעה, לפיה התחייבות זו אינה בלתי מוגבלת. צדק בית משפט קמא, כך נטען, עת קבע שהתחייבות זו פוקעת באחד משלושת המצבים המפורטים בפסק-הדין.

עוד ובנוסף נטען, כי המערערות אינן צד להסכם, הואיל והן היו בגירות עת נחתם ההסכם, והן לא ייפו את כוחה של אימן להתחייב בשמן. גם אם בענייננו עסקינן בחוזה לטובת צד ג', כך נטען, על המערערות להוכיח, כי הצדדים התכוונו ליתן להם זכות תביעה, וברי, כי המשיב לא העניק להן זכות משפטית לתבוע אותו.

לטענת המשיב, הסעיף בהסכם הגירושין, מכוחו הוגשה תביעתן של המערערות, הוא בבחינת הצהרת כוונות בלבד, שעליה הוא הצהיר, ולא הקנה למערערות זכות תביעה משפטית למימוש התחייבויותיו, מקל וחומר שעה שלא ניתנה למערערות הודעה כמתחייב על-פי [חוק החוזים](#), התשל"ג – 1973 (חלק כללי) (להלן: "חוק החוזים").

נטען, כי שגה בית משפט קמא עת קבע, כי בענייננו מדובר במתנה שהושלמה ביום בו עזבה מ' את הבית, והמערערות נותרו לגור בו מתוך ידיעה, כי המשיב ידאג לצרכיהן. עוד נטען, כי על-פי [סעיף 5 לחוק המתנה](#) התשכ"ח – 1968 (להלן: "חוק המתנה"), רשאי נותן המתנה לחזור מהתחייבותו ליתן את המתנה, כל עוד מקבל המתנה לא שינה מצבו לרעה בהסתמכו על ההתחייבות ליתן לו את המתנה, ובענייננו, אין חולק, כי המערערות לא הסתמכו על המתנה ולא שינו את מצבן לרעה בעקבותיה, וכן הודגש, כי התנהגותן של המערערות כלפי המשיב הייתה מחפירה.

עוד נטען, כי צדק בית משפט קמא עת קבע, כי חלקו השני של סעיף מס' 3.2 להסכם הגירושין, מהווה הצהרה כללית בלבד, הואיל והוא אינו מסוים בהיקפו ובמועדיו, ואינו מקים למערערות זכות תביעה בגינו. הסעיף האמור אינו אכיף, כך נטען, וחיזוק לעמדה זו ניתן לקבל מן התשתית הראייתית שהוצגה בפני בית משפט קמא, לרבות עדויות המערערות ומ'.

עוד ובנוסף נטען, כי אף אומד דעתם של הצדדים בעת החתימה על ההסכם, הייתה, כי הסעיף האמור, הוא הצהרתי ולא מחייב, הואיל ולו היה מדובר בסעיף מחייב, הרי שניתן היה לפנות ללשכת הוצאה-לפועל על-מנת לאכפו.

לטענת המשיב, הגם שהוא סבור, כי שגה בית משפט קמא, עת קבע, כי היה זה הוא שביטל את החוזה, וכי מדובר במתנה שהושלמה, הרי שבקביעה, לפיה למערערות היה חלק בהתנהגותן בביטול החוזה, צדק בית משפט קמא. יתרה מכך, אליבא דמשיב, האחריות המלאה לביטול ההסכם היא של המערערות, נוכח התנהגותן המחפירה.

נטען, כי להשתלשלות העניינים בתיק דנן, קיימת חשיבות רבה על-מנת שניתן יהא להבין את המצב לאשורו. מעיון בתיעוד ההתכתבויות בין המשיב לבין המערערות, ובינו לבין מ' עולה, כי המצב בבית החל להתדרדר רק החל מן המועד בו החלו הבנות לשמש כגיס חמישי בבית, שהוא הלכה למעשה המועד בו הבינה מ', כי מערכת היחסים עם המשיב הסתיימה לחלוטין, והבנות הביעו הזדהות מוחלטת עימה, ורצו לנקום את עלבונה.

עוד נטען, כי למערערות לא נגרם כל נזק, ואם נגרם נזק, הרי שעליהן לבוא בטרונות לעצמן בלבד. מכל מקום, כך נטען, חובתו של המשיב כלפי המערערות פגה במועד פירוק השיתוף, משמע ביום 12.01.2017, ולפיכך, צדק בית משפט קמא, עת קבע, כי חבותו של המשיב למערערות הוא עבור 17 חודשים בלבד.

עוד נטען, כי המערערות אינן בבחינת "בגירות נזקקות", והן עובדות לפרנסתן ומנהלות חיים עצמאיים, כפי שהן אמורות לעשות הן מן ההיבט המעשי, והן מן ההיבט המוסרי. לא זו אף זו, כך נטען, עולה מן התשתית הראייתית, כי גם שתי האחיות הגדולות, לא מומנו על-ידי ההורים, והן היו עצמאיות כלכלית.

8. בדיון שהתקיים בפנינו ביום 11.11.2019, חזר ב"כ המערערות על הטענות שבערעור ובעיקרי הטיעון, והדגיש, כי סעיף מס' 4 בהסכם הגירושין מתייחס למגורי הבנות ולא לאחריות המשיב לשאת בעלויות צרכיהן של המערערות, כפי שנשא בעלויות צרכיהן של האחיות הגדולות. הגורם הבלעדי לעזיבת המערערות את הבית, כך נטען, הוא המשיב שעה שהגביל את חירותן בביתן שלהן, ואף החליף מנעולים על-מנת שלא תוכלנה להיכנס לבית.

נטען, כי בהסכם הגירושין אין כל תנאי מתלה לקבוע בסעיף מס' 3, ולא בכדי נקבע, כי המשיב יישא בעלויות הוצאותיהן של המערערות כפי שנשא בהוצאות אחיותיהן הגדולות, הואיל ומדובר באדם אמיד, שמועסק במשרה מכובדת ברפא"ל. קביעות בית משפט קמא, כך נטען, אינן מאפשרות למערערות אף לא להתחיל בלימודים ולפרוש כנפיים, כפי שעשו אחיותיהן הגדולות.

עוד נטען, כי, נוכח הפרת התחייבותו של המשיב, עליו להמשיך לשאת בהוצאות השכירות בסך 1,000 ₪ שנפסקו בבית משפט קמא עד שתגונה המערערות לגיל 25, וכן לשאת בהוצאות לימודי תואר ראשון, רכב, ודמי מחייה חודשיים, בעיקר נוכח מצבו הכלכלי של המשיב.

ב"כ המשיב חזרה אף היא על הטענות שבעיקרי הטיעון, והדגישה, כי טענות המערערות עוסקות בממצאים עובדתיים שנקבעו על-ידי בית משפט קמא.

לטענתה, הואיל וסעיף מס' 3 להסכם הגירושין הוא סעיף דקלרטיבי ולא אכיף, לרבות בכל הנוגע למגוריהן של המערערות, ודאגתו של האב כלפיהן, היה מקום להחריגו מן ההסכם, ולא לאשרו.

עוד נטען, כי המשיב סובל מחיסרון כיס, הואיל והוא פוטר מעבודתו ברפא"ל, ואין לו פנסיה, מאחר והוא הותיר אותה למ'. המשיב משתמש למחייתו בכספים אותם קיבל ממכירת הבית, כך נטען, גר בשכירות, ושוכר רכב בליסינג.

עוד ובנוסף נטען, כי במילה "לתמוך" שכתובה בהסכם הגירושין, התכוון המשיב בתמיכה באופן שהורה תומך בילדיו, ואין מדובר בחיוב אכיף, אשר ניתן לכימות. תמיכתו של המשיב בבנותיו הבוגרות, כך נטען, הייתה בהתאם לצרכיה של כל אחת מן הבנות, וכי שגה בית משפט קמא, גם בפסיקתו בנוגע לחבותו של המשיב במגוריהן של המערערות.

לטענת ב"כ המשיב, המערערות התנהגו בביתו כגייס חמישי, והתגייסו לצידה של אימן נגדו. לא מדובר בילדות שנגרם להן עוול, כך אליבא דב"כ המשיב, אלא בבנות בוגרות, אשר נקטו עמדה נגד אביהן, הדירו אותו מחייהן, ולפיכך אינן יכולות לבוא כעת בדרישות, הואיל ויחסי הורים-ילדים הם יחסים הדדיים. יחד עם זאת הודגש, כי למשיב חשוב, שהמערערות תצלחנה בחייהן, אולם יש ליתן את הדעת גם למצבו הכלכלי הקשה.

אף המשיב אמר את דבריו, ולפיהם, הוא והמערערות אינם מצויים כיום בקשר, למרות ניסיונותיו החוזרים ונשנים, יחד עם זאת, עמד על כך שהמערערות התנהגו כלפיו בצורה מכוערת, למרות שכל חייו העניק להן.

דיון והכרעה:

9. לאחר שנתתי דעתי לפרוטוקולים של הדיונים שהתקיימו בבית משפט קמא, לכל התיעוד הרלוונטי, לפסק-דינו של בית משפט קמא, לנימוקי הערעור, לעיקרי הטיעון של באי-כוח שני הצדדים ותיקי המוצגים, לרבות טיעוניהם בעל-פה של באי כוח הצדדים בדיון שהתקיים לפנינו ביום 11.11.2019, מסקנתי, היא, שדין הערעור להתקבל חלקית, כפי שיפורט להלן, וכך אציע לעמיתי.

10. ראשיתה ואחריתה של הסוגיה שבפנינו נטועה בכלל הבסיסי ועתיק-היומין, לפיו הסכמים יש לכבד - Pacta sunt servanda.

ואין יפים לענייננו מאשר דבריו של כב' הנשיא בדימוס, השופט א. ברק, ב-[ד"נ 20/82 אדרס](#) [חמרי בנין בע"מ נ' הרלו אנד ג'ונס ג.מ.ב.ה, מב](#) (1) 221 (להלן: "עניין אדרס"):

"דיני החוזים לא באו אך להגביר את היעילות הכלכלית. הם באו לאפשר חיי חברה תקינים. חוזה יש לקיים - ולא רק לשלם פיצוי בגין הפרתו - כי בכך מעודדים בני אדם לקיים הבטחותיהם. קיום הבטחות עומד ביסוד חיינו, כחברה וכעם".

נכונים הדברים שבעתיים עת עוסקים אנו בהסכמי גירושין, הואיל ואזי אין מדובר "רק" בהסכם שהוא תולדה של פשרה בין הצדדים, אלא עסקינן בהסכם, אשר עבר את עיניה הבוחנות של הערכאה השיפוטית עובר להטבעת הגושפנקה ומתן תוקף של פסק-דין להסכם האמור.

זאת ועוד, אדגיש, כי בפני מאן-דהוא אשר סבור, כי נפל פגם בהסכם הגירושין, פתוחות שתי דרכים להשיג על ההסכם: האחת, במקרים בהם נפל פגם בהליך השיפוטי ואזי עליו לערער במסגרת הזמן הקבוע בדין לערכאת הערעור. השנייה, במקרים בהם נפל פגם בהסכם, ואזי יש להגיש בקשה לביטול ההסכם לאותה הערכאה, אשר אישרה את ההסכם.

אפנה לדבריו של כבוד הנשיא בדימוס, השופט מ. שמגר ז"ל, ב- [ע"א 177/81 גלעדי נ' גלעדי](#), [פ"ד לו](#) (3) 179:

"הסכם, אשר אושר לפי בקשת הצדדים על-ידי בית המשפט, ואשר ניתן לו תוקף של פסק-דין, משולבות בו שתי תכונות מצטברות, היינו, הן זו של הסכם והן זו של פסק-דין. לו היה המערער מגלה פגם בהליך השיפוטי, אשר בו נכרך האישור של ההסכם, יכול היה לערער בשעתו, בגבולות הזמן שנקבעו לכך, כדי לבקש ביטולו של פסק הדין. לו סבר המשיב, כי אמנם אין מקום להלין על ההליך השיפוטי, אשר במסגרתו אושר ההסכם, אך נפל פגם בהסכם, שהוא בגדר הפגמים אשר מאפשרים ביטולו של חוזה לפי הדין החל על כך, היה עליו להגיש תביעה לביטול ההסכם, כאשר עילתה של התביעה היא הפגם שנתגלה בהסכם. אם בית המשפט היה נענה לבקשה לביטול ההסכם, היה מתבטל על-ידי כך גם פסק הדין, שניתן לו תוקף".

11. בענייננו, הצדדים חתמו על הסכם הגירושין ביום 15.01.2015, וביום 08.03.2015 אושר ההסכם על-ידי בית הדין הרבני בחיפה, וניתן לו תוקף של פסק-דין. משמע, לא זו בלבד, שטרם החתימה על הסכם הגירושין נתנו הצדדים דעתם לתוכנו, למשמעויותיו ולהשלכותיו, אלא ברי, כי היה בידיהם פרק-זמן נוסף של כחודשיים עד אישורו על-ידי בית הדין הרבני על-מנת לבוחנו מחדש. בנוסף, חזקה על בית הדין הרבני, כי הוא אישר את הסכם הגירושין רק לאחר שבחן אותו כדבעי, וכי הוא "דן ופסק" כדין.

הריני להפנות לפרוטוקול הדיון שנערך ביום 18.01.2015 בפני בית הדין הרבני:

"הופיעו הצדדים ומצהירים שברצונם להתגרש זה מזו ומציגים הסכם גירושין.
הצדדים מצהירים, כי קראו את ההסכם בעיון רב, ידוע להם תוכנו ומבקשים מבית הדין לאשרו.

הצדדים הסכימו שהדין הח"מ ידון בעניינם ויתן תוקף של פסק דין להסכם המצורף.
האשה מצהירה כי היא מוותרת על כתובתה ותוספת כתובה עם סידור הגט".

ובהמשך נקבע כך:

- א. בית הדין הרבני מאשר את הסכמת הצדדים להתגרש זמ"ז בגט.
- ב. בית הדין מאשר את הסכם הגירושין מתאריך: 15.01.2015 המכיל 3 עמודים ובו 8 סעיפים ותתי סעיפים ונותן לו תוקף פסק דין.
- ג. לאחר הודעה על מגורים נפרדים ינתן אישור לצדדים לפתוח תיק לבירור שמות ולסידור גט". (ההדגשות אינן במקור).

סבורני, כי דווקא העובדה, שהצדדים לא היו מיוצגים על-ידי עורכי-דין מצביעה על כך שהסכם הגירושין הוא בבואה אותנטית של הפשרה אליה הם הגיעו, ו"ניראות" ההסכם, לרבות המחיקות והתוספות בכתב-יד מחזקות מסקנה זו ביתר-שאת.

עוד ובנוסף, המשיב לא השיג על הסכם הגירושין, ולא טען טענות נגדו עד לאותו מועד בו נזקק לקיים את התחייבויותיו. גם לאחר שנוכח לגלות, לשיטתו, כי קיימות בהסכם דגן מהמורות רבות, הוא לא נקט באף לא אחת מן הדרכים שמאפשר לו החוק על-מנת להלין על ההסכם, הוא בחר פשוטו כמשמעו, שלא לקיימו.

12. אף אין בידי לקבל את טענות המשיב, לפיהן המערערות אינן צד להסכם, הואיל והן היו בגירות עת נחתם ההסכם, ולא ייפו את כוחה של אימן להתחייב בשמן, ואפרט:

ראשית, כאמור כבר לעיל, חזקה, כי בית הדין הרבני אישר את ההסכם לאחר שבחן אותו לאורכו ולרוחבו לפיכך, ברי, כי לו סבר בית הדין הרבני, כי קיימת מניעה לכך שהצדדים

יחתמו על ההסכם האמור, היה הדבר נאמר בריש גלי, ובית הדין אף לא היה מאשר את ההסכם.

שנית, וכפי שעמדתי על כך זה מכבר, המשיב ידע היטב, כי המערערות היו בגירות בעת החתימה על ההסכם, ולפיכך, לטעמי, דוקטרינת ההשתק השיפוטי חלה על המקרה מושא הדיון שבפנינו.

בענייננו, מדובר במקרה מובהק של גרסאות סותרות של המשיב, בין הצהרותיו בעת אישור ההסכם בבית הדין הרבני ובין גרסתו בהליך הנוכחי. התנהלות זו נגועה בחוסר תום-לב, בעיקר נוכח העובדה שהצהרותיו של המשיב בבית הדין הרבני הניבו לו טובת-הנאה בגדרי אותו הליך, וכי בעקבות אישור ההסכם, הצדדים אף התגרשו, כפי שרצה המשיב.

יפים לענייננו דבריו של כב' השופט (בדימוס) י. דנציגר ב- [ע"א 9056/12 יעל קינג נ' פקיד השומה ירושלים](#) [פורסם בנבו] (04.08.2014):

הלכה היא כי בעל דין אשר טען טענה משפטית או עובדתית מושתק מלטעון - בהליך אחר או בגדרי אותו הליך - טענה הסותרת טענה זו. כלל זה, המכונה השתק שיפוטי, נגזר מעקרון תום הלב ונועד לשמור על טוהר ההליך השיפוטי ולמנוע ניצול לרעה של בתי המשפט [ראו, למשל: [ע"א 513/89 Interlego A/S נ' Exin-Lines Bros.S.A.](#), פ"ד מח (4) 133, 194 (1994) (להלן: עניין אינטרלגו); [רע"א 4224/04](#) בית ששון בע"מ נ' שיכון עובדים והשקעות בע"מ, [פורסם בנבו] פסקה 8 לפסק דינו של השופט (כתארו אז) א' גרוניס (8.3.2005) (להלן: עניין בית ששון); [ע"א 6181/08](#) וינוקור נ' ממונה מס ערך מוסף עכו, [פורסם בנבו] פסקה 10 (28.8.2012)]. תנאי להפעלת ההשתק השיפוטי הוא כי הטענה אשר השתקתה מתבקשת סותרת טענה אחרת שהעלה אותו בעל דין. יש הסבורים כי תנאי נוסף לתחולתו של ההשתק השיפוטי הוא כי אותה טענה קודמת וסותרת הניבה לטוען טובת הנאה בגדרי ההליך בו נטענה (ראו, למשל: עניין אינטרלגו, שם). מנגד, יש הסבורים כי בנסיבות מסוימות ניתן לוותר על דרישה זו [ראו, למשל: עניין בית ששון, פסקה 9 לפסק דינו של השופט (כתארו אז) א' גרוניס וחוות דעתו של השופט א' רובינשטיין]; [רע"א 8297/12](#) הפניקס הישראלי לביטוח בע"מ נ' המוסד לביטוח לאומי, [פורסם בנבו] פסקה 13 (16.7.2013); [ע"א 2291/07](#) אגף המכס והמע"מ אשדוד נ' ש.י. סימון אחזקות בע"מ, [פורסם בנבו] פסקה 4 לפסק דינו של השופט (כתארו אז) א' גרוניס וחוות דעתי (1.2.2010)]. (ההדגשה אינה במקור).

עוד מפנה אני לדבריה של כב' השופטת י' וילנר ב- [ת"א \(חי'\) 1072-04](#) פרחאן זייד נ' הדר חברה לביטוח בע"מ ואח' [פורסם בנבו] (10.01.2010)

"דוקטרינת ההשתק השיפוטי מובחנת מההשתק הרגיל, בכך שבעל הדין שטען טענה בהליך אחד וטענתו התקבלה, מושתק מלטעון טענה סותרת בהליך האחר אף נגד יריב אחר שבעניינו לא קיים מעשה בית דין. ראה:
"בעל דין שטען טענה בהליך אחד וטענתו התקבלה,
מושתק מלהתכחש לטענתו גם בהליך נגד יריב אחר
(שבעניינו לא נוצר מעשה-בית-דין) ולטעון טענה הפוכה"
(אינטרלגו עמ' 200)

ייחודה של דוקטרינת ההשתק השיפוטי הוא בכך שהיא משתיקה בעל דין מלהעלות טענות עובדתיות ומשפטיות הסותרות את גרסתו הראשונה, אף אם הן נכונות, וזאת מחמת חוסר תום לב וטוהר ההליך השיפוטי (שם)....
כאמור, בבסיס דוקטרינת ההשתק השיפוטי עומדות חובת תום הלב, ההגינות ותקנת הציבור...." (ההדגשה אינה במקור).

חוסר תום-הלב של המשיב עולה גם מקריאת טענותיו בכתב-ההגנה שהגיש, בהליך נוסף שהתקיים בין הצדדים ב-[תמ"ש 13476-07-15](#) [פורסם בנבו]. שם נטען, כי יש לדחות את תביעתה של מ' בשם המערערות, הואיל והן בגירות, ולפיכך היא אינה יכולה לתבוע בשמן. והנה, בהליך שבפנינו, טוען המשיב, כי יש לדחות את תביעתן של המערערות, הואיל והן לא ייפו את כוחה של מ' בעת חתימתה על הסכם הגירושין. נראה, כי לדידו של המשיב, הסכם הגירושין אינו אכיף, והפרתו אינה ברת-תביעה.

12. בית משפט קמא קבע בפסקה 48 לפסק-הדין, כי יש להפריד את הסכם הגירושין לשני חלקים:

"לסיכום, פרשנות לשון ההסכם, נסיבות חתימתו והתנהגות התובעות, מ' ומ' לאחר חתימתו, מובילים למסקנה כי יש לחלק את המחויבות המפורטת בהסכם לשניים, לתובעות הזכות להמשיך להתגורר בבית ב... כל עוד ירצו בכך עד יום חתונתן וכל עוד נשמר השיתוף בבית בין מ' למ', בתקופה זו על מ' לדאוג לצרכיהן הבסיסיים של התובעות.

התחייבות זו יש לקרוא בד בבד עם מנגנון פירוק השיתוף שנקבע בסעיף 4 להסכם והיא כפופה לו, עם פירוק השיתוף בבית תמה התחייבותם המשותפת של הצדדים כלפי התובעות באשר למגורים בבית".

ובהמשך, בפסקאות 48-49 נקבע, כי בעוד חלקו האחד של הסכם הגירושין מהווה חוזה לטובת צד ג', לא כך הדבר בנוגע לחלקו האחר של ההסכם:

התחייבות זו מהווה חוזה לטובת צד ג' המאפשרת לתובעות זכות תביעה כנגד הנתבע שהוא זה שנתר להתגורר בבית והוא זה שהיה עליו לאפשר לתובעות את המגורים בבית. התחייבות זו פוקעת באחד משלושה מצבים: התובעות אינן מעוניינות עוד להתגורר בבית, התובעות מתחתנות, פירוק השיתוף בבית ב... בין מ' למ'.

חלקו השני של הסעיף בו "הבעל מתחייב בזה להמשיך לדאוג במסירות לכל צרכיהן כפי שהיו רגילות עד לחתימה על הסכם זה וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות." היא התחייבות כללית, בלתי מסוימת לא בהיקפה ולא במשך הזמן ומהווה הצהרה כללית בלבד שאינה מקימה חוזה לטובת צד ג' ואינה מקנה לתובעות זכות תביעה כלפי הנתבע. (ההדגשות במקור).

איני שותף למסקנה זו, ואין בידי להסכים עם הקביעות האמורות של בית משפט קמא, ואפרט:

13. ראשית, לא למותר לציין, כי אין זו מדרכה של ערכאת הערעור להתערב בממצאי מהימנות ובקביעת עובדות, אשר נקבעו על-ידי הערכאה הדיונית, והיא אינה מעמידה עצמה במקום הדרגה הראשונה בבחינת המערכת הראייתית שנפרשה בפניה. שונה הדבר, עת בולטת על פני הפסק טעות משפטית שורשית או כשהדברים מופרכים על פניהם ובלתי סבירים (ר' בספרם של ט' חבקין וח' **Error! Hyperlink reference not valid.** מהדורה שלישית עמודים 474-475).

אפנה לדבריו של כב' השופט ד. מינץ ב-[ע"א 8191/16](#) **דיאליט נ' אברהם הרר** [פורסם בנבו] (17.06.2019):

"כאמור, הלכה נוסנה היא שאין זה מדרכה של ערכאת הערעור להתערב בממצאי עובדה ומהימנות שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית. זאת, מפני שבידה של הערכאה הדיונית האפשרות להתרשם מהעדים ומחקירתם על דוכן העדים, ולבחון כל ראיה וחוות-דעת לעומק. התערבות ערכאת הערעור תיעשה במקרים חריגים וקיצוניים בלבד, כגון מקרים בהם נפל פגם בהכרעתה של הערכאה הראשונה היורד לשורשו של עניין, או כשהדברים אינם מבוססים על פניהם ([אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי](#) 1026 (מהדורה שתיים עשרה, 2015); [ע"א 4175/12](#) תעשית אבן וסיד בע"מ נ' גדיר [פורסם בנבו] (10.3.2014); [ע"א 3894/03](#) דויטש נ' ישראלפאורס בע"מ [פורסם בנבו] (23.8.2012)).

גם בענייננו, אין בכוונתי לסטות מן הכלל האמור ולהתערב בממצאים העובדתיים שקבע בית משפט קמא. ברם, סבור אני, כי בענייננו, הואיל והמסקנות השגויות אליהן הגיע בית

משפט קמא אינן פועל-יוצא של הערכות מהימנות והתרשמות מעדים, נפתח בפנינו השער להתערב בהכרעת בית משפט קמא.

יפים לענייננו דבריו של כב' השופט י. אלרון ב- [ע"פ 229/19 מדינת ישראל נ' פלוני](#) (פורסם בנבו) [30.12.2019]:

"יחד עם זאת, אחד החריגים הידועים לכלל אי-התערבותה של ערכאת הערעור בממצאי הערכאה הדיונית, הוא כאשר ממצאים אלו מתבססים על שיקולים שבהגיון או מסקנות משפטיות שגויות, להבדיל מהערכת מהימנות ברורה וחד משמעית של העדים (ראה, בין היתר: [ע"פ 8146/09 אבשלום נ' מדינת ישראל](#), [פורסם בנבו] בפסקה 19 (8.9.2011))."

13. שנית, בפסיקה עקבית וארוכת-שנים קבע בית המשפט העליון, כי הסכמות אליהן הגיעו הצדדים בהסכמי גירושין, שלובות זו בזו, ומפאת מורכבותן, יש לקוראן כמקשה אחת.

הפסיקה הדגישה, כי לא ניתן להפריד הסכמי גירושין לחלקים, הואיל והסכמים אלו דנים במכלול הבעיות המורכבות, שיש להסדירן בעת פירוק התא-המשפחתי. בעיקר הודגש, כי אין לעשות כן, עת מרבית מן ההסכמות אליהן הגיעו הצדדים כבר בוצעו בפועל.

אפנה לדברים שנאמרו ב- [ע"א 105/83 מנשה נ' מנשה פ"ד לח](#) (4) 635 (להלן: "עניין מנשה"):

"ייתאמר כבר כאן, כי בשל מורכבותו אין הסכם הגירושין ניתן להפרדה לחלקים, כך שבמקרה של הפרת אחד מחלקיו קמה הזכות לבטל את החלק שהופר, מכוח הרישא Error! Hyperlink reference not valid. ל Error! Hyperlink reference not valid. שזהו הסעד החלופי כביכול, לו עתר המערער. במציאות, והלכה למעשה, מה שכינה המערער כסעד חלופי, עלידי ביטול הפרק המתייחס להתחייבותו להעביר לילדים את חלקו בדירה, הוא הסעד היחיד, אותו הוא מבקש; הוא גם אינו יכול לבקש ביטולו הטוטאלי של הסכם הגירושין כולו, ולו מהסיבה הפשוטה, כי הוא בוצע רובו ככולו: בני הזוג התגרשו בגט פיטורין, הילדים עברו למשיבה ומצויים בהחזקתה וזאת אין המערער מבקש לשנות כלל; גם יתר ההוראות לעניין הרכוש המשותף בוצעו על-פי המוסכם.

אף כי הסכם הגירושין מחולק לפרקים והוא דן בנפרד א) בעצם הגירושין, ב) בהחזקת הילדים, ג) בבעיות רכוש, ד) במזונות הילדים אין אלה התחייבויות נפרדות, הניתנות להפרדה לחלקים, ואין אתה יכול לומר, כי מול התחייבות ספציפית מצד המערער עומדת התחייבות המשיבה, עד כי ניתן לבדוד פרק כלשהו ממכלול ההסכם ולבטל רק אותו חלק. ההסכם דן במכלול הבעיות המורכבות, שיש

להסדיר את באים לפרק מסגרת משפחתית על כל הכרוך בכך, וזה כולל גם חבויות וזכויות כלפי ילדי בני הזוג ועתידם, ענייני רכוש משותף וכל כיוצא באלה".
(ההדגשה אינה במקור).

גם בענייננו, הסכם הגירושין מחולק לשמונה פרקים שונים, אשר מסדירים סוגיות שונות, לרבות, הגירושין, אחזקת הילדים, הבית, וכן חלוקת החסכונות. אולם, ברי, כי לא ניתן להפרידו לחלקים, גם בשים-לב להלכה הפסוקה. הסכם הגירושין עליו חתמו הצדדים מסדיר את מכלול הסוגיות, שהצדדים סברו, כי יש ליתן להן מענה, לרבות בכל הנוגע למערערות, הן בהיבט של מקום מגוריהן, והן בהיבט הכספי של נשיאה בעלות צרכיהן.

אין בידי, כאמור כבר לעיל לקבל את מסקנת בית משפט קמא לפיה, יש לחלק את המחויבות המפורטת בהסכם הגירושין לשניים. לא זו בלבד שהפרדה מלאכותית מעין זו, אינה נטועה בדיון, אלא שהיא אף מנוגדת לשכל הישר וחוטאת לכוונת הצדדים, עת בענייננו עולה מן התשתית הראייתית ומעיון מעמיק בהסכם הגירושין ובאישור שניתן להסכם הגירושין על-ידי בית הדין הרבני, כי מ' ויתרה על זכויות כספיות משמעותיות, אשר הגיעו לה כדין, לרבות על כתובתה.

המערכת ההסכמית שהגיעו אליה הצדדים היא אחת, שלובה זו בזו, ומלבד טענת המערערות בדבר הפרת ההסכם על-ידי המשיב בנקודה ספציפית, הוראות ההסכם בוצעו במלואן.

14. נוכח האמור לעיל, אף אין בידי לקבל את האופן בו יישם בית משפט קמא בענייננו את [סעיף 34 לחוק החוזים](#), ואבאר :

דומני, כי במקרה דנן, הוראת סעיף מס' 3 להסכם הגירושין, היא אחת מיני הוראות רבות ושלובות, אשר מסדירות את מארג ההסכמות אליהן הגיעו הצדדים בהסכם, ור' עניין מנשה :

"ההסכם דן במכלול הבעיות המורכבות, שיש להסדיר את באים לפרק מסגרת משפחתית על כל הכרוך בכך, וזה כולל גם חבויות וזכויות כלפי ילדי בני הזוג ועתידם, ענייני רכוש משותף וכל כיוצא באלה."

מושכלות ראשונים היא, כי הסכמי גירושין רבים, מסדירים באופן הצופה פני עתיד את חובותיהם וזכויותיהם של הצדדים בכל הנוגע לילדים, לרבות בסוגיית הלימודים האקדמיים, רכישת רכב, ועוד כיד הדמיון הטובה על הצדדים, וזכות התביעה אינה מצויה בהכרח בגדר [סעיף 34 לחוק החוזים](#).

15. יתרה מכך, גם אם אפסע בדרכו של בית משפט קמא בבחינת השאלה האם סעיף מס' 3 להסכם הגירושין מצוי בגדרי [סעיף 34 לחוק החוזים](#). תיפרדנה דרכינו בצומת הדרכים העוסק ביישום הדין בענייננו, ואבאר:

בית משפט קמא, כאמור כבר לעיל, קבע, כי יש לסווג את חלקו הראשון של סעיף מס' 3 בהסכם הגירושין כחוזה לטובת אדם שלישי. מנגד, כך נקבע, חלקו השני של הסעיף האמור אינו מסווג ככזה, ולפיכך הוא אינו מקנה למערערות זכות תביעה כלפי המשיב.

[סעיף 34 לחוק החוזים](#), קובע כהאי לישנא:

"חייב שהתחייב אדם בחוזה לטובת מי שאינו צד לחוזה (להלן - המוטב) מקנה למוטב את הזכות לדרוש את קיום החיוב, אם משתמעת מן החוזה כוונה להקנות לו זכות זו".

פסיקת בית המשפט העליון עמדה על עקרונות היסוד של חוזה לטובת אדם שלישי, וכב' השופט נ. הנדל קבע ב-[רע"א 794/14 דינה אלפסי נ' שלומית קרייג](#) [פורסם בנבו] 14.01.2015 כהאי לישנא:

"...המקור הנורמטיבי מצוי בסעיף 34 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973, אשר קובע: "חייב שהתחייב אדם בחוזה לטובת מי שאינו צד לחוזה (להלן - המוטב) מקנה למוטב את הזכות לדרוש את קיום החיוב, אם משתמעת מן החוזה כוונה להקנות לו זכות זו"...הנה כי כן, על-מנת לחסות תחת המסגרת הנורמטיבית של חוזה לטובת צד ג', נדרש להראות קיומם של שני תנאים עיקריים: האחד, החוזה כולל חיוב לטובת צד שלישי – היינו המוטב. השני, משתמעת מן החוזה כוונה להקנות למוטב את הזכות לדרוש את קיום החיוב ([גבריאלה שלו דיני חוזים - החלק הכללי](#) 582-586 (2005))."

המלומדים פרופ' [דניאל פרידמן ופרופ' נילי כהן חוזים](#) כרך ג', התשס"ד - 2003, בעמ' 133-134 אף נתנו דעתם לסוגיית עריכת חוזים לטובת אדם שלישי במסגרת הסכמי גירושין:

"חוזה לטובת אדם שלישי אכן שכיח מאוד בהקשרם משפחתיים. לעיתים מבקשים בני משפחה להבטיח זכויות לילדה, שעדיין לא נולדה או שהיא בגיל רך. לעיתים מבקשים בני זוג שמתגרשים להבטיח זכויות הילדים בהסכם ביניהם. דרך נוחה לעשות זאת, במיוחד כאשר מדובר בקטינים רכים בשנים, או בילדים העתידים להיוולד היא להפכם למוטבים בחוזה, שאין הם צד לו. מכוח

החזרה מוקנית להם עילת תביעה עצמאית כלפי המתקשר, לרוב אחד ההורים או שניהם."

בנוסף, אזכיר גם את פסיקת בית המשפט העליון בדבר זכות תביעה עצמאית של קטינים, ודומני, כי נוכל לגזור ממנה גזירה שווה לענייננו אנו, נוכח הרציונל המצוי בבסיסה.

יפים לענייננו דבריו של כב' השופט י. עמית ב-[בג"צ 4407/12 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, פסקה 16, פ"ד סו\(1\) 369](#):

"בנקודה זו, אחזור ואזכיר את הרציונל שבבסיס מוסד התביעה העצמאית. כאמור, ההנחה היא כי בלהט ההתכתשות בין ההורים, נזנח עניינו של הקטין, ועל מנת להבטיח את טובתו, אל לנו להסתפק בהסכם אליו הגיעו הוריו של הקטין, ולכן נדרש בית המשפט לתהות על קנקנו של ההסכם ולוודא שהוא אכן תואם את טובת הקטין ועונה באופן ראוי לצרכיו (עניין פלוני השני בפסקה 8 והאסמכתאות שם).

לצד רציונל זה, ניתן להצביע על יתרון נוסף הצומח ממוסד התביעה העצמאית, והוא הגנה על אינטרס האם. במצב הדברים זהים, כאשר האשה תלויה ברצונו של הבעל לצורך קבלת הגט, ונוכח דרך הייסורים הצפויה לאשה אם יסרב הבעל ליתן גט, היא נכונה לויתורים מרחיקי לכת על מנת לקבל את גטה. ההנחה היא כי לאחר קבלת הגט, האשה יכולה להתייצב למערכה נוספת והפעם כשהיא משוחררת מהחרב המתנופפת מעל ראשה. רוצה לומר, כי הרטוריקה שבבסיס מוסד התביעה העצמאית היא הגנה על עניינו של הקטין, אך למעשה, מוסד התביעה העצמאית מאפשר לבית המשפט לתקן ולאזן את הטעון תיקון במישור הממוני בין בני הזוג. יש בכך להסביר מדוע הרוב המכריע של התביעות העצמאיות הן תביעות של האשה בשם הקטין להגדלת המזונות (כהן מצביע על רציונל נסתר נוסף העומד בבסיס התביעה העצמאית, והוא הרצון להפעיל בקרה שיפוטית "ערעורית" על בית הדין תוך הרחבת סמכות הערכאות האזרחיות – כהן – מעמד הקטין, בעמ' 296-295).

16. לפיכך, אני קובע, כי צדק בית משפט קמא בקובעו, בפסקה 95 לפסק-דינו, כך:

"לסיכום, חלקו הראשון של סעיף 3 (2) להסכם הגירושין בו העניקו מ' ומ' לתובעות זכות מגורים בבית כל עוד ירצו בכך או עד שיתחתנו תוך תמיכה כלכלית של הנתבע בהן במהלך מגוריהן בבית בצרכיהן השוטפים, הוא חוזה לטובת צד ג', המעניק לתובעות זכות תביעה. אין המדובר בהתחייבות לתת מתנה אלא במתנה שהושלמה ואשר הצדדים נהגו בהתאם לה החל ממועד

גירושי מ' ומ', תחילת מרץ 2015 ועד אמצע אוגוסט 2015. באמצע אוגוסט 2015 הודיע מ' לתובעות כי החוזה בטל".

ובהמשך, בפסקה 68 (עמ' 29 לפסק-הדין):

"מעבר לתמיכה החודשית סיפק הנתבע לתובעות קורת גג. מעדויות התובעות עולה כי לאחר שלא יכלו עוד להמשיך ולהתגורר בבית ב... התגוררו בדירה השכורה של מ'. שכר הדירה עבור דירתה של מ' עמד על סך של 3,000 ₪ בו נשא הנתבע בהתאם להסכם הגירושין כל עוד מ' מתגוררת בגפה בדירה, אולם שעה שהתובעות עברו להתגורר בביתה של מ' מן הראוי כי ישא בשכר דירה בעבור דירה בה יוקדש חדר אחד לשימושן, דהיינו המדובר בדירה גדולה יותר המאפשרת מגורים של 3 אנשים. הדירה בה התגוררה מ' בנהריה הייתה דירה בת 3 חדרים בתמורה לשכר דירה של 3,000 ₪. אשר על כן אעמיד את התוספת בשכר הדירה על סך של 1,000 ₪ לחודש".

מדובר בקביעות עובדתיות, שאין מקום להתערב בהן, מקל וחומר שעה שאלו נטועות היטב בדין ובתשתית הראייתית שהונחה בפני בית המשפט.

יחד עם זאת, סבורני, כי נוכח פרשנות שגויה של הוראות ההסכם, נפלה שגגה במסקנת בית משפט קמא, לפיה עם פירוק השיתוף בבית פגה מחויבותו האמורה של המשיב. ובלשונו של בית משפט קמא בפסקה 34 לפסק-הדין:

"מצד אחד לקחו על עצמם הצדדים התחייבות קונקרטית וברורה כלפי התובעות לאפשר להן לגור בבית כל עוד התובעות מעוניינות בכך או עד יום חתונתן, התחייבות המנוסחת כך שרצונן של התובעות הוא שיקבע את קיומה, אך מצד שני קבעו הצדדים מנגנון לפירוק השיתוף בבית בדרך של העברת הזכויות בבית על שם הבעל בכפוף לתשלום מחצית שווי התמורה לידי האישה. את שני הסעיפים יש לקרוא כמקשה אחת המובילה למסקנה כי עם פירוק השיתוף בבית והעברת מלוא הזכויות בבית על שם הבעל, ההתחייבות המשותפת של הצדדים המפורטת בסעיף 3.2 אינה יכולה עוד לעמוד בתוקפה".

דא עקא, מסקנה זו אינה עומדת בכפיפה אחת עם באמור בפסקה 40 לפסק-הדין, ולפיו:

"מעדותה של מ' עולה כי מאחר ועזבה את הבית, שהיה הרכוש המשותף המשמעותי של הצדדים, ומ' המשיך לעשות בו שימוש, ביקשה להבטיח שהתובעות ימשיכו ויתגוררו בבית כאשר מ' יתמוך בהן....".

כפי שפירטתי לעיל, מ' ויתרה על זכויות כלכליות משמעותיות, לרבות, המשך מגורים בבית. יחד עם זאת, אליבא דבית משפט קמא עצמו ביקשה מ' להבטיח, את המשך מגוריהן של המערערות בבית, שהיה ניתן במשך שנים רבות, ולמנוע מהן טלטלה מיותרת.

לפיכך, ברי, כי פירוק השיתוף בבית, שמהווה פעולה משפטית "בלבד", אינו יכול לאיין את ההתחייבות האמורה, הואיל ואין הוא משנה את הרציונל המצוי בבסיס הסעיף האמור – מניעת טלטלה נוספת בחייהן של המערערות, כל עוד הבית מצוי בחזקתו של המשיב.

מכל האמור לעיל ונוכח הרציונל הברור המצוי בבסיסה של הוראה זו, סבורני, כי המועד בו עזב המשיב את הבית, והחזקה עברה לידי הרוכשים, היינו יוני 2017, הוא המועד בו הסתיימה מחויבותו זו. ר' עדותו של המשיב מיום 12.02.2018 עמ' 1, שו' 24-25.

בנוסף, בית משפט קמא קבע כקביעה עובדתית, בפסקה 67 לפסק-דינו (עמ' 29), כי:

"חובתו של הנתבע כלפי התובעות הייתה לספק להן קורת גג ולתמוך בצרכיהן הבסיסיים בתקופה זו. ביום 4.8.15 כתבה ב' למ' וביקשה כי ימשיך להפקיד לפחות את הסך של 500 ₪ אותו נהג להפקיד בחשבונה, מכאן המסקנה כי זהו הסכום שהפקיד לתובעות בכל חודש החל מיום חתימת ההסכם. כפי שניתן ללמוד מההתכתבויות נהג להחזיר להן כסף על קניות לבית וכן לתמוך בהוצאות נוספות. על כן אני קובעת בדרך של אומדנא כי נהג לתמוך בכל אחת מהתובעות עת התגוררו עמו עד לביטול ההסכם בסך של 1,000 ₪ לחודש כולל חלקן של התובעות בהוצאות אחזקת הבית".

מכל המפורט לעיל עולה, כי נזקן של המערערות בעטייה של הפרת הוראת סעיף מס' 3.2 להסכם הגירושין על-ידי המשיב מחולק לשני "ראשי-נזק":

האחד, עבור דמי-השכירות מיום הפרת ההסכם ועד העברת החזקה בבית בסך חודשי של 1,000 ₪, למשך 23 חודשים, היינו סך של 23,000 ₪ לשתי המערערות יחד בחלקים שווים (11,500 ₪ לכל אחת מן המערערות).

השני, סך חודשי של 1,000 ₪, עבור התמיכה במערערות למשך 23 החודשים הללו, היינו, 46,000 ₪ לשתי המערערות יחד בחלקים שווים (23,000 ₪ לכל אחת מן המערערות).

17. עוד ובנוסף, השתכנעתי, מבלי לקבוע מסמרות, בשאלה האם ככלל ראוי להחיל את דוקטרינת האשם התורם ביחסים שבין הורים וילדים, כי בנסיבות הקונקרטיות של המקרה שבפנינו לא יהיה זה נכון לעשות כן.

ראשית, אדגיש, כי כמו בכל מערכת-יחסים, גם בין זו של הורים לילדיהם, חייבת להיות הדדיות. יחד עם זאת, ברי, כי קיים שוני מובנה וטבעי בין זכויות וחובות ההורים, לבין אלו של ילדיהם, ועל שוני זה לבוא לידי ביטוי גם בבחינת סוגיית האשם התורם.

בענייננו, המשיב תחם למערערות את המרחבים בבית וצמצם את מרחבי המחיה שלהן, נעל חדריים בהם היו חפצים אישיים של המערערות, התקין מצלמות, והחליף מנעולים, על-מנת שהמערערות לא תוכלנה להיכנס לביתן.

ראה לעניין זה חקירתו של המשיב (עמ' 44-43 לפרוט' מיום 12.02.2018):

ש': מפנה לסעיף 24 לתצהירך – אתה טוען ששתי התאומות עשו שימוש נצלני בבית. תספר מה הכוונה.

ת: הביאו חברים הביתה. לכלכו לי את הבית והייתי צריך לנקות. עשיתי קניות וגם חברים אחרים היו משתמשים. נכנסים לבית חופשי. היו משתמשות בבית בצורה פזרנית. מדליקות את הדוד ולא מכבות, לא מכבות אורות. ניצלו את הזכות שיש להן לגור איתי בבית למטרות אחרות. לקחו מהבית מה שרצו כל הזמן, נכנסו ויצאו מתי שרצו ולקחו איתן. אחרי שהתקנתי מצלמות ראיתי את זה. כשקיבלתי את כתב התביעה ב-18.8 הבנתי למה היתה ההתנהגות שלהן ככה חודשים לפני כן, כי בנו את התביעה נגדי.

ש: התביעה הוגשה ב-12.4.16 כך שהטענה שלך לא נכונה. מה תגובתך?

ת: מתי קיבלתי אותה?

ש: אמרת שהבנות עשו שימוש נצלני בבית, סיפרת על ילדות שאוכלות, שותות, מידי פעם נפגשות עם חברים בבית ומשתמשות בחשמל.

ת: ולוקחות מהבית דברים.

ש: מה זה שונה מההתקופה שלפני הסכסוך עם האמא?

ת: הן היו בנות הרבה יותר טובות...

ובהמשך, עמ' 47-46 לפרוט':

ש': אומרות ... וב' שאתה הוא זה שסילק אותן מהבית. נעלת אזוריים בבית,

הרשית להסתובב רק מטרים ספורים בקומה השנייה, הקצת להן שעות

מסוימות להסתובב, אסרת עליהן לפתוח חדריים. מה אתה רוצה מהן?

ת: לא היה שאלצתי אותן להסתובב בבית במקומות מסוימים. היה שביקשתי

מהן שאני מאוד מבקש היות שאני ו... חיים בבית אנחנו נהיה בקומה שלנו והן

בקומה שלהן, ירצו לבוא ולאכול אין בעיה אבל זה השטח שלנו. היתה להן

פינת טלוויזיה בקומה, מחשבים והכל, לא מידרתי אותן...

ש': ... נותנת לי את הפלאפון הסלולארי שלה וב-27.7.15 אתה כותב לה "קחי

את כל החפצים שלך אלייך. תפסיקי לשלוח לי הודעות..." את גרה אך ורק

בחדר שלך ויש לך רשות להשתמש במקלחת ובמרפסת כל עוד הסדר נשמר, לא

יותר מזה!" מה אתה אומר על זה?

ת: ב-27.7.15 ... ואני כבר חיינו בבית. הבן של ... כבר גר איתנו בבית. אחרי

שקיבלתי כתב תביעה מהבנות וכל עולמי חרב הבנתי מה קרה לי ב-3 חודשים

אחרונים והבנתי לאיזה כיוון זה הולך. אני לא יכול לחיות בבית למטה כאשר ...

נמצאת שם ואחת הבנות יורדת ויש פרצופים, אמירות. אני בעבודה וצריך לשמור על ... בבית שמתנהגים אליה יפה. אם לא מתנהגים יפה אז שכל אחד יהיה במקומו. כמו ש... לא עולה למעלה אז שלא ירדו למטה. יש להן את כל מה שצריך למעלה בקומה השנייה. מטבח היא צריכה למטה, יורדת למטבח, עושה מה שרוצה וצריכה לעלות לחדר. היא לא צריכה לחבל בזוגיות שלי. אני קיבלתי כבר את התביעה. אני יודע לקראת מה אני הולך".

מנגד, המערערות, כך לדבריו של המשיב, ארחו בבית חברים, ולכלכו את הבית, התנהלו באופן פזרני, ונכנסו ויצאו ממנו כאוות-נפשן. ברי, כי התנהגות זו הייתה למצער, חסרת-התחשבות. ברם באיזון שבין התנהגות זו לבין הפגיעה הממשית בזכויותיהן הבסיסיות ביותר של המערערות, בידי לא אחר מאשר אביהן, ברי, כי לא ניתן לקבוע, אשם תורם.

אליבא דפרופ' א. [פורת בספרו, הגנת אשם תורם בדיני חוזים](#), התשנ"ז – 1997, בעמ' 13-14 :

"הגנת האשם התורם הינה הגנה העומדת למפר חוזה כנגד הנפגע כאשר זה האחרון תרם באשמו לנזקיו. תוצאת תחולתה היא חלוקת נטל הנשיאה בנזקיו של הנפגע בין שני הצדדים לחוזה. הגנת האשם התורם מביאה לידי "חלוקת אחריות אופקית", הנובעת מאחריות משותפת לאותם נזקים, להבדיל מ"חלוקת אחריות אנכית", הנובעת מאחריות נפרדת לנזקים או לחלקי נזק שונים."

מכל האמור לעיל, עולה, כי האחריות לעזיבתן של המערערות את הבית לא הייתה משותפת לצדדים. לפיכך, סבורני, כי אין לנכות משיעור הפיצוי אשר נפסק למערערות דבר, הואיל והלכה למעשה, היו אלו מעשיו של המשיב, בעטיין נאלצו המערערות לעזוב את ביתן.

18. בנוסף, סבורני, כי שגה בית משפט קמא עת קבע, כי חלקו השני של סעיף מס' 3 להסכם הגירושין הוא התחייבות כללית, בלתי מסוימת, אשר אינה מקנה למערערות זכות תביעה כלפי המשיב. ראשית, אין בידי לקבל את קביעת בית משפט קמא, בפסקה 37 לפסק-דינו לפיה :

"חובתו של אב לדאוג לצרכיהם הבסיסיים של ילדיו חלה עד הגיעם לגיל 18 בחוק והורחבה באופן חלקי עד לסיום שירות החובה בצה"ל. אין מקור חוקי לחייב הורה לדאוג לילדיו מעבר לתקופת שירות החובה בצה"ל"

אפנה ל- [ע"א 591/81 פורטוגז נ' פורטוגז, פ"ד לו \(3\) 449](#) :

"בהמשך דיני הצדקה, מפורש חיובו של אדם לפרנס את ילדיו, ללא הגבלת גיל, שו"ע, שם, רנא, ד [א]: "כופין האב לזון בנו עני ואפילו הוא גדול."

בביאור הגר"א שם, ס"ק ז [ד], מפנה לצורך זה לנאמר בשו"ע, שם, רמח, א [א] וזה לשון אותו סעיף: "כל אדם חייב ליתן צדקה, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו, ומי שנותן פחות ממה שראוי ליתן בית דין היו כופין אותו... עד שיתן מה שאמדהו ליתן ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחים ממנו מה שראוי לו ליתן".

מכאן, שאדם חייב לפרנס את בנו ולא רק לשפר את צרכיו ההכרחיים, אלא הוא צריך לתת לו למזונותיו סכום, שיאפשר לו לחיות באותה רמת חיים, אשר הורגל לה או שהוא ראוי לה, מדין צדקה. דהיינו, אם לדעת בית הדין יש באפשרותו של האב לשאת בהוצאה זו, קיימת הסמכות לכפות עליו אותו חיוב ולגבותו בעל כורחו של החייב. וכך פסק בית הדין הרבני ב-ער/תשי"ז/6 [23].

יש לציין, שחייב זה אינו מוגבל בגיל. אלא שתקנת החכמים היא, כזכור, עד גיל גדלות (ועל זה ידובר להלן), ולאחר מכן המבחן הוא לפי צרכיו של הילד, ואם אין הוא יכול לספק צרכים אלה ממקורות אחרים". (ההדגשות אינן במקור).

בנוסף, וכפי שכבר פירטתי לעיל, היה זה בית הדין הרבני, שאישר את הסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים, ונתן לו תוקף של פסק-דין. לו סבר בית הדין הרבני, שהוראות ההסכם מוקשיות, ואינן תואמות את הוראות המשפט העברי, היה מסב את תשומת-ליבם של הצדדים לכך, משלא עשה כן, חזקה, כי סבר, כי קיים מקור חוקי מתאים להוראה האמורה.

19. גם מסקנתו של בית משפט קמא, לפיה הואיל וחלקו השני של סעיף מס' 3 להסכם הגירושין, הוא בגדר התחייבות בלתי מסוימת, סעיף זה אינו מקנה למערערת זכות תביעה, אינה נטועה בדין.

אפנה לדברים שנאמרו ב- [ע"א 1049/94 דור אנרגיה \(1988\) בע"מ נ' חאג' אחמד סמיר מוחמד חמדו, פ"ד נ\(5\) 820](#) :

"על-מנת שיתקיים בהסכם יסוד המסוימות, יש צורך בקיום הסכמה על הפרטים החיוניים לעיסקה. עם זאת, אין צורך שהחוזה יהיה כליל השלמות, ביחוד כאשר הוכח קיומו של היסוד הראשון של גמירת הדעת. כפי שנפסק:

"...במקום שהמבחן הראשון מתקיים, דהיינו, קיימת כוונה של הצדדים ליצור קשר משפטי מחייב, אין צורך כי כל התנאים החיוניים והמהותיים יופיעו 'שחור על גבי לבן' בזכרון הדברים עצמו...אין זה הכרחי כי כל היסודות המהותיים והחיוניים יהיו כתובים בגוף זכרון הדברים, ופרטים חיוניים חסרים הניתנים להשלמה על-ידי החוק מצטרפים ליסודות החיוניים הנזכרים בגוף המסמך והמהווים יחדיו

את היסודות החיוניים על-פיהם נקבע תוכנו של זכרון הדברים..."
(עניין רבינאי [4], בעמ' 288; מאמרה הנ"ל של ד"ר רנר, בעמ' 46;
מאמרו הנ"ל של ד"ר דויטש, בעמ' 339). "" (ההדגשות אינן במקור).

וכן ל-רע"א 4976/00 בית הפסנתר נ' דליה מור, פ"ד נו(1) 577:

"במשפט המודרני דרישת המסוימות איבדה מחשיבותה. לעתים דרישה זו אף
אינה נזכרת, ותחתיה נקבעים קני-מידה גמישים יותר המתמקדים בצורך
להשלים את החוזה שנכרת, ככל שהוא חסר.....

במשפטנו הכלל הוא שהיעדר מסוימות לא ישמש עילה לצד לחוזה להשתחרר
מחויב שנטל על עצמו מתוך גמירת-דעת אם ניתן לתת לחיוב פירוש נאות
המאפשר לקיימו, ובאין אפשרות כזאת, אם ניתן להשלימו על יסוד מנגנוני
השלמה הקבועים בחוק ובפסיקה. לא זו אף זו, אלא שבהתקיים גמירת-דעת, הרי
שבמקום שהיעדר המסוימות מונע את אכיפת החיוב יינתן חלף סעד האכיפה סעד
של פיצויים....." (ההדגשות אינן במקור).

בענייננו, וכקביעת בית הדין הרבני עת נתן להסכם הגירושין בין הצדדים תוקף של פסק-
דין, ברי, כי החיובים שנטלו על עצמם המשיב ומ' היו מתוך גמירות-דעת מלאה. לפיכך,
ונוכח הלכה עקבית של בית המשפט העליון, לא יכול לשמש היעדר המסוימות עילה
למשיב להשתחרר מן החיוב שנטל על עצמו.

יש אף ליתן את הדעת על ההבדלים בין המאפיינים השונים של חוזה משפחתי לבין אלה
של חוזה מסחרי, לרבות בסוגית הגמישות הקיימת לקיומם של כל תנאי החוזה עת
מדובר בחוזה משפחתי, ור' פרופ' שחר ליפשיץ, השיתוף הזוגי, פרק ב': מודל הקהילה
המשפחתית לעניין חוזה יחס, התשע"ו – 2016, עמ' 74-71 (להלן: "פרופ' ליפשיץ").

20. עוד, קבע בית משפט קמא, בפסקה 37 לפסק-דינו, כי :

"מאחר והמדובר בהתחייבות כללית, בלתי מפורטת שאין מועד לסיומה, על פניו
נראה כי המדובר בהצהרת כוונות כללית בלבד מבלי שהצדדים התכוונו להעניק
לתובעות זכות תביעה המבוססת עליה. הנקיטה במילה "במסירות" מעידה על
הצהרת כוונות".

דומני, כי קביעה לפיה השימוש במילה "מסירות" מעיד על היעדר כוונה ליתן גושפנקה
מחייבת להוראת הסעיף היא מרחיקת-לכת, ואינה נטועה במציאות הנכוחה ובדין.

אפליג למחוזות אחרים של עולם המשפט, על-מנת להמחיש עד כמה המילה "מסירות"
מחייבת את הצדדים השונים במערכות היחסים ביניהם.

ראשית, אפנה למערכת-יחסים בין עורך-דין לבין לקוח, שלית מאן דפליג, כי היא מן המחייבים שבמחוזותינו.

ר' ע"א 37/86 משה לוי נ' יצחק יחזקאל שרמן, פ"ד מד(4) 446

"לחובות המיוחדות החלות עליו - מצוי Error! Hyperlink reference not valid. לחוק לשכת עורכי הדין, הקובע לאמור: "במילוי תפקידו יפעל עורך דין לטובת שולחו בנאמנות ובמסירות..."בכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), תשמ"ו-1986, המחייבים כל עורך-דין, יוחד פרק ב', שכותרתו: "הוראת יסוד", לכלל אחד ויחיד, שהוא מוטו לנדרש ולנתבע מעורך-דין הזוכה לאמון לקוחו, (Error! Hyperlink reference not valid.) שזה לשונו: "ורך דין ייצג את לקוחו בנאמנות, במסירות, ללא מורא, תוך שמירה על הגינות, על כבוד המקצוע ועל יחס כבוד לבית המשפט."

בהתייחסנו לכך בפסיקתנו אמרנו: "נאמנות זו היא רוח אפיו של המקצוע, היסוד עליו הוא בנוי" (Error! Hyperlink reference not valid. [12], בעמ' 1730. וראה גם Error! Hyperlink reference not valid. [13], בעמ' 587 (' ועוד - המושגים "אמונה ומסירות" הם "יסוד מוסד לחובת עורך הדין כלפי לקוחו" (Error! Hyperlink reference not valid. [14], בעמ' 682-683). מה תוכן ה"אמונה" וה"מסירות" בהן חב עורך-דין כלפי לקוחו? על הבעייתיות שבמושגים אלה עמד השופט אשר ב. Error! Hyperlink reference not valid. [14] הנ"ל, בעמ' 685 באומרו :

"הגמישות האפשרית שבפירוש מושג כגון 'מסירות' גדולה ביותר, וניתן להרחיב בדרך זו את חובותיו של עורך-דין במידה כזו שתפגע באופן רציני באפשרותו להתפרנס ממקצועו. קל לומר שהמסירות חייבת להיות 'סבירה', אך המונח סביר עצמו אינו מדויק במידה מספקת וניתן לפירושים מצומצמים או מרחיבים, ושוב אין עורך-הדין יודע איך עליו לנהוג במקרה מסויים."

משום כך, אל נכון, הביע השופט ברנזון באותו עניין, בעמ' 683, את הבנתו והשקפתו לאמור: "החוק הקובע את ובת הנאמנות והמסירות של עורך-דין ללקוחו הוא רק שלד שיש לקרום עליו בשר ולהלבישו עור וגידים כדי לתת לו דמות ראויה; ואולי אפשר לומר עליו שהוא מעין נוסחה מתימטית, שעל בתי-הדין של הלשכה לפענחה ולמלאה תוכן ממשי לפי נסיבות החיים והמקרים, מענין לענין וממקרה למקרה."

ובהמשך, שם, הוא גם מתווה הדרך לפרשנות הנאותה של תכונות-יסוד חשובות אלו "אמונה" פירושה אמת ויושר, ו"מסירות" פירושה חריצות ושקידה, דבקות

ואדיקות, כשהאינטרס של הלקוח עומד בראש מעייניו ודאגותיו של עורך-הדין.
(ההדגשות אינן במקור).

ואמשיך למערכת-יחסים של ידועים-בציבור, שהיא מחייבת לא פחות:

ר' ע"ע 513/063 קריסלדה קסידסיד נ' מבטחים מוסד סוציאלי של העובדים בע"מ,
[פורסם בנבו], 03.05.2007:

"המבחן להכרה באישה כידועה בציבור כאשתו של פלוני הינו כפול; ראשית – על בני הזוג לקיים חיי משפחה, דהיינו מערכת-יחסים אינטימית המבוססת על יחס של חיבה, הבנה, מסירות ונאמנות המעידה על קשירת גורל. שנית – עליהם לנהל משק בית משותף, אך לא סתם מתוך צורך אישי של נוחות וכדאיות כספית או סיכום ענייני, אלא כפועל יוצא טבעי מחיי משפחה משותפים כנהוג וכמקובל בין בעל ואישה הדבקים אחד בשני בקשר של גורל חיים".

עיננו הרואות, כי לא זו בלבד שהמילה "מסירות" אינה מעידה על היעדר כוונה ליצור התחייבות, אלא שהמצב לאשורו הוא הפוך. סבורני, כי גם בעניינו המילה "מסירות" מעידה שבמועד החתימה על ההסכם, התחייב המשיב לדאוג לבנותיו, המערערות, לקשור את גורלם יחד, ולפעול ככל שלא ידו על מנת להעמיד את האינטרסים שלהן בראש מעייניו.

אין בידי לקבל גם את קביעת בית משפט קמא, בפסקה 38 לפסק-דינו, לפיה: **"נקיטה בלשון 'כפי שהיו רגילות וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות' היא הצהרה כללית".** כפי שהדגשתי לעיל, הצדדים לא היו מיוצגים על-ידי עורכי-דין, ולפיכך לשון ההסכם מעידה כאלף עדים, על כוונתם האותנטית של הצדדים, מבלי ש"כוונה" זו תעבור דרך גורמים מתווכים.

נקיטה בלשון **"כפי שהיו רגילות, וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות"** היא התחייבות מפורשת, ועל בית המשפט לצוק לתוכה תוכן נוכח היעדר הסכמה בין הצדדים בנוגע לתוכנה, כפי שאפרט להלן.

עוד ובנוסף, סבורני, כי המערערות הסתמכו על ההבטחה של המשיב במסגרת הסכם הגירושין, וכי אף אם לא היו מעורבות בעריכתו הן סמכו על אמן, מ', כי תדאג לזכויותיהן במסגרת ההסכם דן.

משכך, אפנה כעת למלא את החסר שקיים בסעיף האמור בהסכם הגירושין, על-בסיס עקרונות של הגינות וסבירות, כשכל אלו מותאמים למטרות הסכם הגירושין האמור, כפי שאפרט להלן:

21. [סעיף 25 לחוק החוזים](#) מורנו כך :

"(א) חוזה יפורש לפי אומד דעתם של הצדדים, כפי שהוא משתמע מתוך החוזה ומנסיבות העניין, ואולם אם אומד דעתם של הצדדים משתמע במפורש מלשון החוזה, יפורש החוזה בהתאם ללשונו.

(ב) חוזה הניתן לפירושים שונים, פירוש המקיים אותו עדיף על פירוש שלפיו הוא בטל.

(1ב) חוזה הניתן לפירושים שונים והיתה לאחד הצדדים לחוזה עדיפות בעיצוב תנאיו, פירוש נגדו עדיף על פירוש לטובתו.

(ג) ביטויים ותניות בחוזה שנוהגים להשתמש בהם בחוזים מאותו סוג יפורשו לפי המשמעות הנודעת להם באותם חוזים.

(ד) סעיפים 2, 4, 5, 6, 7, 8 ו-10 [לחוק הפרשנות](#), תשמ"א-1981, וסעיף 57ג [לפקודת הראיות](#) [נוסח חדש], תשל"א-1971, יחולו, בשינויים המחוייבים, גם על פירושו של חוזה, אם אין הוראה אחרת לענין הנדון ואם אין בענין הנדון או בהקשרו דבר שאינו מתיישב עם תחולה כאמור".

ובהמשך, [סעיף 26](#) קובע:

"פרטים שלא נקבעו בחוזה או על פיו יהיו לפי הנוהג הקיים בין הצדדים, ובאין נוהג כזה – לפי הנוהג המקובל בחוזים מאותו סוג, ויראו גם פרטים אלה כמוסכמים".

כב' השופט א. שטיין קבע ב-[ע"א 7649/18](#) ביבי כבישים עפר ופיתוח בע"מ נ' רכבת ישראל בע"מ, [פורסם בנבו], 20.11.2019 :

"הלכת אפרופים חלה על כל חוזה וחוזה, אבל לא כל החוזים נולדו שווים. רמת הפירוט של החיובים והזכויות איננה זהה בכל חוזה וחוזה. בקצה אחד של הספקטרום נמצא חוזה יחס פתוח אשר מנוסח בקווים כלליים בלבד – זאת, מאחר שבעלי החוזה, אשר הסכימו אהדדי לגבי מטרתו ונטלו על עצמם את התחייבות הבסיסית לקדמה, לא יכלו, לא רצו או לא השכילו לקבוע בו מתווה צעדים מדויק שבו כל אחד מהם אמור לצעוד כדי להגיע אל אותה מטרה משותפת. בדרך כלל, אם כי לא תמיד, חוזים כאלה נעשים כדי לשרת מערכות יחסים ארוכות טווח (ראו Charles J. Goetz & Robert E. Scott, *Principles of Relational Contracts*, 67 VA. L. REV. 1089, 1091 (1981) (להלן: גואץ וסקוט)). חוזה יחס פתוחים מסמיכים את בית המשפט לקרוא לתוכם תנאים וחיובים חדשים, שלא הוסכמו מראש, על בסיס עקרונות משפט רחבים כמו תום

לב, הגינות וסבירות, כשכל אלו מותאמים למטרות החוזה (ראו [רע"א 1185/97 יורשי ומנהלי עיזבון המנוחה מילגרם הינדה ז"ל נ' מרכז משען, פ"ד נב\(4\) 145, 160-161 \(1998\)](#); וכן שלו וצמח בעמ' 77, ובעמ' 757 בה"ש 1; פרידמן וכהן, בעמ' 393; ROBERT A. HILLMAN, THE RICHNESS OF CONTRACT LAW: AN ANALYSIS AND CRITIQUE OF CONTEMPORARY THEORIES OF CONTRACT LAW 256 (1997); ראו גם אהרון ברק [פרשנות תכליתית במשפט](#) 381-380 (2003)). חוזי יחס פתוחים נועדו על כן להיות מנוהלים על ידי שופטים מעיקרם, מאחר שהליכה בדרך אחרת – כריתתו של חוזה סגור עם התניה מלאה, או כמעט מלאה – הינה יקרה מדי או בלתי מעשית, בשעה שהצדדים אינם נכונים לוותר על עצם ההתקשרות ביניהם (ראו Ian Macneil, *Contracts: Adjustment of Long-Term Economic Relations Under Classical, Neoclassical, and Relational Contract Law*, 72 NW. U. L. REV. 854 (1978)). תפקידו של שופט אשר נדרש לפרש חוזה יחס פתוח ולהשלים את חלליו על ידי הוספת תנאים וחובים פרי יצירתו איננו מוגבל על כן לקביעת ממצאים עובדתיים. תפקיד זה כולל קביעת חובים וזכויות בהתבסס על שיקולים ערכיים המוכרים על ידי דיני החוזים ושיטת המשפט בכללותה. כפי שכבר ציינתי, שיקולים אלה כוללים הגינות, תום לב וסבירות; והם מזוהים עם דרך השלמת החוזה אשר כונתה על ידי הנשיא ברק בהלכת אפרופים כ"פרשנות אובייקטיבית" (ראו הלכת אפרופים, בעמ' 313). (ההדגשה אינה במקור).

ובהמשך, בפסקה 16:

"בין שני קצוות אלו – חוזה יחס פתוח וחוזה סגור עם התניה מלאה – ניצבת קשת רחבה של חוזים אשר מכילים בתוכם רכיבים של חוזי יחס, מזה, וחוזים סגורים, מזה. על פרשנותם של חוזים אלו יחולו, בהתאמה, כללי הפרשנות הערכיים, אשר חלים על חוזי יחס, וכללים בדבר קביעת עובדות החוזה אשר חלים על חוזים סגורים. בהקשר זה ברצוני להעיר, במאמר מוסגר, כי הקניית מעמד בכורה ללשון החוזה אשר נעשתה בגדרו של תיקון מס' 2 [לחוק החוזים](#) (ראו נוסחו העכשווי של סעיף 25(א) סיפא לחוק; וכן [דנ"א 2045/05](#) ארגון מגדלי ירקות - אגודה חקלאית שיתופית בע"מ נ' מדינת ישראל, [פורסם בנבו] פסקה 11 לפסק דינו של השופט א' ריבלין (כתוארו אז) (11.5.2006); [רע"א 3961/10 המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ, פ"ד סה\(2\) 563 \(2012\)](#); נילי כהן "הניסוח בעייתי, התכלית ברורה" עורך הדין 11, 102 (2011)) שינתה את המצב המשפטי רק בעבור החוזים הממוקמים במרכז הקשת. על חוזים שקרובים לקצוות – זה של חוזה יחס וזה של חוזה סגור – יחולו הכללים הקודמים אליהם כיוונו הצדדים בבחורם בחוזה יחס או בחוזה סגור. חוזים הקרובים לחוזה יחס

ימשיכו לחסות תחת משטר של פרשנות ערכית רחבה, מאחר שאין להם מקור השלמה אחר; ואילו על חוזים שקרובים יותר לחוזה סגור יחול המשטר של כללים פורמליים שעיקרם פרשנות עובדתית צרה". (ההדגשה אינה במקור).

בענייננו, שעה שמדובר בצדדים, שיש להם יחסים אישיים, וברי, כי הסכם הגירושין נערך על-מנת לשרת מערכת יחסים ארוכות טווח, לרבות סיכומים צופי פני עתיד בנוגע למערערות, ברי, כי מדובר בחוזה יחס או למצער, קרוב לחוזה יחס. לפיכך, מוסמך בית המשפט לקרוא לתוכם תנאים וחיוכים על-בסיס הגינות וסבירות, כשכל אלו מותאמים למטרות החוזה. ור' דבריו של פרופ' ליפשיץ, עמ' 74-72:

"חוזה עסקה מאופיין בכך שהוא מסדיר עסקה יחידה בין שני צדדים זרים שאין להם עבר של עסקאות, אין להם ציפיות לעסקאות עתידיות, הקשר ביניהם הוא חד-פעמי, חד-ממדי וממוקד בעסקה הקונקרטית וביכולת להפיק ממנה רווח... לעומתו, חוזה יחס מאופיין בכך שמדובר בצדדים שיש להם יחסים אישיים ממושכים הכוללים היסטוריה של עסקאות קודמות וציפיות לעתיד, אינטרסים משותפים ואפילו תלות הדדית. העניין שיש לצדדים בחוזה היחס אינו מסתכם באפשרות להרוויח מהעסקה הספציפית, אלא נוגע גם להמשך הקשר ביניהם, לשמם בקהילה העסקית, לערכים המשותפים להם, לקשרים חברתיים ורגשיים, ולעתים גם למוטיבציות אלטרואיסטיות. על פי התיאוריה של חוזה היחס, ככל שחוזה קרוב יותר במאפייניו לחוזה היחס, כך היחס המשפטי אליו חייב להתבסס פחות על הסדרים מפורשים ועל הכוונה הראשונית של הצדדים, ויותר על התנהגותם של הצדדים, על הבנות לא פורמליות שהתגבשו במהלך הקשר, על שינויי נסיבות שאירעו במהלך הזמן, על ציפייה להתנהגות שיתופית ואפילו אלטרואיסטית, על נורמות מסחריות מקובלות, על התרבות שבה הצדדים פועלים ועל מערכת הערכים של הקהילה בכללותה... לדעתי, היחסים הזוגיים הם מקרה מובהק של חוזה יחס: ראשית, מדובר במערכת יחסים ממושכת ודינמית לטווח זמן בלתי מוגבל, המורכבת מכמה רבדים, כשהרובד הכלכלי אינו המרכזי שביניהם". (ההדגשה אינה במקור).

22. בפסקה 58 לפסק-הדין נקבע, כי "מהעדויות עולה כי התמיכה בבנות הייתה בהתאם לצרכיהן הייחודיים ולא הייתה אחידה לגבי שתיהן". מדובר בקביעה עובדתית, שאיני מתערב בה.

ברם בניגוד לבית משפט קמא, סבורני, כי המסקנה העולה מן האמור, היא, כי על בית המשפט להשלים את החסר בדיוק על-פי המתווה האמור.

לפיכך, תמיכתו של המשיב במערערות צריכה להיות מותאמת לצרכיהן הייחודיים, כפי שהייתה תמיכתו באחיות הגדולות.

לטעמי, בענייננו, מדובר בתשלום שכר-לימוד אוניברסיטאי למשך 3 שנים, וכן תמיכה כספית במהלך תקופה זו כפי שאפרט להלן, וזאת בשים-לב, הן לדברי המשיב והמערערת גם יחד, והן לעובדה, כי אין חולק שגם האחיות הגדולות קיבלו תמיכה דומה, והן נוכח העובדה, כי המערערת לא הניחו תשתית ראייתית נאותה להוכחת תביעתן בנוגע לרכבים ולתשלום הנסיעות לחו"ל.

אני מפנה לעדותו של המשיב מיום 12.02.2018, עמ' 44 לפרוט', שו' 14-19.

ש. היום אתה בא ואומר שלא תשלם להן גרוש כי היו בנות רעות שהוסתו

ע"י מ' נגדך?

ת. לא. זה מה שאתה רוצה שאגיד אבל לא. הבנות אכן הוסתו ע"י האמא

ואני מאוד מצטער על כך כי יכולתי להיות אבא הרבה יותר טוב ממה שהייתי בשבילן, להיות איתן ביחד ותכננו את העתיד של ב' בצבא ואת העתיד והכל נשבר כי הסיתו אותן להגיש נגד האבא שלהן תביעה משפטית. נגד אבא? שהיה איתן כל החיים? על מה? מה אם אחת מהן היתה באה ומבקשת כסף ללימודים והמצב שלי היה בסדר, לא הייתי אומר לה כן?"

וכן, לדברי ב"כ המשיב בפרוטוקול הדיון שהתקיים בפנינו, ביום 11.11.2019, לפיהם, חשוב למשיב, כי המערערת תצלחנה בחיים (ר' עמ' 4 לפרוט', שו' 19). ברי, כי לימודים מהווים את העוגנים המשמעותיים לכך.

גם ב"כ המערערת, הדגיש בדיון בפנינו את צרכיהן של המערערת ללמוד (ר' עמ' 2 לפסק-הדין, שו' 18-19).

לפיכך, על המשיב לשאת בעלות שכר-לימוד שנתי לכל אחת מן המערערת למשך 3 שנים, בסך שנתי של 10,198 ₪, נכון לשנת-הלימודים תשפ"א, על-פי נתוני המועצה להשכלה גבוהה, ובסך-הכול 30,594 ₪ לכל אחת מן המערערת.

23. בנוסף, וכמפורט כבר לעיל, קבע בית משפט קמא כקביעה עובדתית, בפסקה 67 לפסק-דין (עמ' 29), כי:

"חובתו של הנתבע כלפי התובעות הייתה לספק להן קורת גג ולתמוך בצרכיהן הבסיסיים בתקופה זו. ביום 4.8.15 כתבה ב' למ' וביקשה כי ימשיך להפקיד לפחות את הסך של 500 ₪ אותו נהג להפקיד בחשבונה, מכאן המסקנה כי זהו הסכום שהפקיד לתובעות בכל חודש החל מיום חתימת ההסכם...."

כאמור, מדובר בקביעה עובדתית, שערכאת הערעור אינה נוטה להתערב בה, בעיקר שעה שהיא מעוגנת כדבעי בתשתית הראייתית.

סבורני, כי על המשיב להמשיך במתווה האמור במהלך תקופת לימודיהן של המערערות, ולהפקיד להפקיד לחשבונה של כל אחת מן המערערות תשלום חודשי של 500 ₪, במהלך תקופת לימודיהן (3 שנים), וזאת בשים-לב, כי מן התשתית הראייתית עלה, כי המשיב ומ' דאגו לכלכלת האחיות הגדולות, במהלך תקופת לימודיהם (ר' דבריו של המשיב בעדותו מיום 12.02.2018, עמ' 28, שו' 29-33, וכן עמ' 43 לפרוטוקול).

משמע, חבותו של המשיב בגין סעיף זה תעמוד על סך של 500 ₪ עבור 36 חודשי הלימודים לתואר הראשון, ובסך-הכל 18,000 ₪ לכל אחת מן המערערות.

מכל המפורט לעיל עולה, כי בעטייה של הוראת סעיף מס' 3.3 להסכם הגירושין, קיימות למשיב שתי חבויות:

האחת, עבור תשלום שכר-לימוד שנתי לכל אחת מן המערערות למשך 3 שנים, בסך שנתי של 10,198 ₪, ובסך-הכול 30,594 ₪ לכל אחת מן המערערות.

השנייה, עבור התמיכה במערערות בסך של 500 ₪ ש"ח, במהלך לימודיהן, למשך 36 החודשים הללו, היינו, 18,000 ₪ לכל אחת מן המערערות.

יודגש, כי חבותו זו של המשיב, תעמוד בתוקפה רק וככל שהמערערות, כל אחת לחוד או שתיהן יחד, תילמדנה לימודי תואר ראשון.

24. בקליפת האגוז, אציין, כי מסכים אני עם קביעת בית משפט קמא, לפיה גם אם נקבל את טענת המשיב, כי מדובר במתנה, הרי שבענייננו מדובר במתנה שהושלמה, וכי [סעיף 5 לחוק המתנה](#), התשכ"ח – 1968, אינו חל עליה.

בענייננו, נכון הדבר, ביתר-שאת, עת הסכם הגירושין נחתם על-ידי שני הצדדים, ולפיכך, זכות החזרה מסורה לשניהם יחד. מ' לא חזרה בה, ומשכך גם המשיב אינו יכול לעשות כן.

25. הנה כי כן, עיננו הרואות, שהסכם הגירושין עליו חתמו המשיב ומ' הוא הסכם מחייב, שהוראותיו השונות, לרבות אלו הקשורות במערערות, שלובות זו בזו, ואינן ניתנות להפרדה.

יש לכבד את הוראות ההסכם, הואיל ו"קיום הבטחות עומד ביסוד חיינו, כחברה וכעם" (ר' עניין אדרס), וגם אם קיימות מהמורות מסוימות בדרך לקיומו, הרי [שסעיף 25 \(ב\) לחוק החוזים](#) קובע חד-משמעית, כי "חובה הניתן לפירושים שונים, פירוש המקיים אותו עדיף על פירוש שלפיו הוא בטל", ואידך זיל גמור.

26. על יסוד כל האמור לעיל, סבורני, וכך אציע לעמיתי, כי יש לקבל חלקית את ערעורן של המערערות כך שיקבע, כי חלק הסכום שקבע בית משפט קמא, יפצה המשיב את המערערות על-פי הפירוט בפסקאות 18, 24 ו- 25 לפסק-דיני.

המשמעות המעשית של קבלת הערעור, ועל-מנת למנוע ספק, היא כדלקמן :

על המשיב להעביר סך של 34,500 ₪ לכל אחת מן המערערות תוך 30 ימים ממועד מתן פסק-הדין, בגין הפרת הוראת סעיף מס' 3.2 להסכם הגירושין.

בגין חבותו של המשיב לפי הוראת סעיף מס' 3.3 להסכם הגירושין, על המשיב לשאת בתשלום שכר-הלימוד של כל אחת מן המערערות, ככל שהמערערות תילמדנה לימודי תואר ראשון, בסך של 10,198 ₪ עבור כל שנת-לימוד, ובסך-הכול 30,594 ₪ לכל אחת מן המערערות.

כן על המשיב לשאת, בתשלום חודשי בסך של 500 ש"ח, במהלך לימודיהן של המערערות, למשך 36 חודשים, היינו, 18,000 ₪ לכל אחת מן המערערות.

יודגש, כי חבותו זו של המשיב, בגין הוראת סעיף מס' 3.3 להסכם הגירושין, תעמוד בתוקפה רק וככל שהמערערות, כל אחת לחוד או שתיהן יחד, תילמדנה לימודי תואר ראשון.

המשיבות תעברנה את שובר התשלום למשיב, מיד עם קבלתו, והמשיב ישלמו עד למועד הנקוב בשובר, ויודיע למערערות, על ביצוע התשלום.

את התשלום החודשי, יעביר המשיב לחשבון של המערערות מידי חודש, למשך 3 שנים, או עד לסיום/הפסקת הלימודים, המוקדם מביניהם.

בנסיבות האמורות, סבורני, כי יש לחייב את המשיב, לשלם למערערות הוצאות ושכ"ט עו"ד בסכום כולל של 10,000 ש"ח (כולל מע"מ).

סארי ג'יוסי, שופט
[אב"ד]

השופטת ע' ורבנר :

הנני מסכימה לפסק-דינו של חברי השופט ג'יוסי, הן בכל הקשור לכך שסעיף 3 להסכם הגירושין לא היה בבחינת הצהרת כוונות בלבד, אלא בבחינת התחייבות של המשיב, אשר ניתן לצקת לתוכה תוכן קונקרטי על-יסוד הראיות שהובאו בבית-משפט קמא, גם בהתייחס להוצאות סעיף 3.2 להסכם הגירושין, והן בכל הקשור לסכומים שנפסקו על-

ידו.

אוסף ואציין בכל הקשור להתחייבות למימון לימודים לתואר ראשון לשתי המערערות, בדומה למימון שניתן לאחיותיהן הגדולות של המערערות, כי בברייתא במסכת קידושין מפורטות החובות המוטלות על האב לטובת בנו כדלקמן:

"תנו רבנן: האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אמנות; ויש אומרים: אף להשיטו במים" (קידושין כ"ט, ע"א)

ומן הסתם, לא בכדי התחייב המשיב לשאת בהוצאות אלה של מימון הלימודים כלפי המערערות, כשם שעשה כלפי בנותיו האחרות.

עפרה ורבנר, שופטת

השופט א' בולוס:

1. לשם הבהירות נציב שוב לנגד עינינו את סעי' 3 להסכם הגירושין אשר עומד במוקד הסכסוך שנתגלע בין הצדדים להליך:

3. אחזקת הילדים

3.1. 2 הבנות הגדולות הן בגירות וגרות בדירות משלהן.
3.2 מוסכם בזאת על הצדדים כי התאומות בנות ה – 20 וביום חתימת ההסכם משרתות כחיילות בצה"ל תשארנה בביתם בכפר ג' כל עוד ירצו בכך עד יום חתונתם.
הבעל מתחייב בזה להמשיך לדאוג במסירות לכל צרכיהן כפי שהיו רגילות עד לחתימה על הסכם זה וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות".

2. להתחייבות אותה נטל על עצמו המשיב ביחסיו עם המערערות שני ראשים; הראשון, לעניין מגורי המערערות בבית המשפחה בישוב כפר ג', והשני לעניין כיסוי צרכיהן. באשר לחלק הראשון אני תמים דעים עם חברי השופט גיוסי ומנימוקיו באשר למועד הקובע לפקיעת התחייבות זו - הוא המועד בו החזקה בבית עברה לרוכשים, וגם באשר להיקף הפיצוי (פסקה 18 לפס"ד).

3. גם באשר לפרשנות ויישום החלק השני התוצאה מקובלת עלי, אלא שבהקשר זה אני רואה לחדד מספר עניינים. לפי עניות דעתי חלק זה מבטא במובהק חוזה לטובת צד שלישי ומקים זכות תביעה גם למערערות. בהקשר זה אציין, כי גם אם עסקינן בהתחייבות למתנה, בשונה ממתנה שהושלמה, זכות החזרה נתונה לשני ההורים יחדיו – הם הצדדים להסכם; שכן ההתחייבות כלפי המערערות הינה תוצר של מערכת הסכמות מורכבת שנוצרה בין שני ההורים ולא דווקא בעקבות עסקת חסד מאת המשיב לבדו, דבר שהינו נכון במיוחד בהסכם גירושין שבגדרו הוסדרו מכלול השאלות והמחלוקות.

4. החלק השני מבטא הסכם לטובת צד שלישי, אלא שניסוחו הינו עמום. ביהמ"ש קמא היה בדעה כי התחייבות זו אינה ניתנת לאכיפה מהטעם שעסקינן בהצהרת כוונות כללית

ובלתי מפורטת. עמדה זו לא קיבל חברי השופט ג'יוסי וביסוד מסקנתו עמדו שני נימוקים. הראשון, מהטעם שאין זה נכון לפרק הסכמי הגירושין לחלקים; הווה אומר הסכם זה מטבעו הוא מורכב, החיובים בכללותם שלובים, כך שדחיית חלק עלולה למוטט את ההסכם בכללותו. השני, משום שעסקינן בחוזה יחס או למצער בעל קווי דמיון רבים עם חוזה יחס, והכוונה להתחייבות החולשת על מערכת יחסים ארוכת טווח, אזי ניתן לצקת תוכן בהתחייבות זו בהתאם לסמכות ביהמ"ש שקיבלה ביטוי [בסעי' 26 לחוק החוזים](#) (חלק כללי), התשל"ג-1973 (פסקה 23 לפס"ד).

5. אכן, לא יכולה להיות מחלוקת כי ביהמ"ש כן מוסמך להשלים את החסר בהיבט המסוימות בין אם עסקינן בחוזה יחס או בחוזה עסקה מוגדרת, כל עוד החסר לא משליך על שאלת אומד דעתם של הצדדים: **"שני התנאים המצטברים הנדרשים להתגבשות הסכם מחייב – גמירת דעת ומסוימות – הינם תנאים נפרדים אך קיימים ביניהם קשרי גומלין חזקים..... לעתים, העדה חזקה על גמירת דעת נתפשת כפיצוי על מסוימות חסרה או פגומה...מנגד היעדר מסוימות-בדגש על היעדר הסכמה לגבי פרט עיקרי- עשוי להעיד על פגם בגמירות הדעת"** (ע"א [7193/08](#) עדני נ' דוד, [פורסם בבנו] פסקה 9 בחו"ד כב' השופט פוגלמן (18.7.09)).

אך בצד זאת, חשוב להדגיש כי היזקקות למנגנונים מחוץ לחוזה הינה אפשרית כשלב שני וכל עוד הצדדים להסכם עצמם לא גבשו הסכמה ולא בחרו בערוץ "תוך חוזי" להשלמת החסר. יש להעדיף את רצון הצדדים להסכם גם בהשלמת החסר באמצעות המנגנון המוסכם, ולמקרה ולא באה התייחסות מוסכמת לעניין זה ביהמ"ש רשאי ומוסמך להביט מעבר לגבולות החוזה ולתור אחר מנגנון שמקורו בנוהג קודם בין הצדדים להסכם, בנוהג כללי או בחוק (חוזים, **דניאל פרידמן, נילי כהן, כרך א, מהדורה שניה-2018**, עמ' 320-319).

6. במקרה זה ההורים הסכימו כי על המשיב **"לדאוג במסירות לכל צרכיהן כפי שהיו רגילות עד לחתימה על הסכם זה וכפי שקיבלו אחיותיהן הגדולות"**. והנה, קיים מנגנון חד וברור בו בחרו ההורים ואותו יש לכבד. אמנם נראה כי המדובר בנוסחה כללית, אלא שהיא ניתנת ליישום באמצעות בירור עובדתי באשר לצרכי המערערות ומידת העזרה שהמשיב הקנה לאחיות הגדולות; בירור כזה כן נעשה במסגרת ההליך קמא (ראו למשל חקירת המשיב ביום 12.2.18, עמ' 43-44), והעובדות שהתבררו אכן מובילות לתוצאה אליה הגיע חברי השופט ג'יוסי.

7. אמנם במקרה זה קיימת זהות בין המנגנון הפנימי בו בחרו ההורים בהסכם הגירושין לבין מה שהיה נהוג ביניהם בעבר בעניין הדאגה לצרכי המערערות ואחיותיהן שהינו אף מנגנון השלמה חוץ חוזי מקובל. יחד עם זאת, את דברי שלעיל ראיתי לציין נוכח החשיבות של עיקרון חופש החוזים וכדי לחדד כי התוצאה נגזרת מרצונו של המשיב עצמו בזמן כריתת הסכם הגירושין.

8. לאור זאת, אף אני סבור כי נכון לקבל את הערעור כפי התוצאה אליה הגיע חברי השופט ג'יוסי.

אברהים בולוס, שופט

אשר על כן, הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט ס' ג'יוסי.

עירבון שהפקידו המערערות יוחזר על ידי מזכירות בית-משפט לידי בא כוחן, עבור המערערות.

מותר לפרסום לאחר מחיקת שמות הצדדים והשמטת פרטים מזהים.

ניתן היום, ח' טבת תשפ"א, 23 דצמבר 2020, בהעדר הצדדים.

אברהים בולוס, שופט

עפרה ורבנר, שופטת

סארי ג'יוסי, שופט
[אב"ד]

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)

סארי ג'יוסי 54678313-/
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה